

ТИЖНЄВИК КЕЧНЕ НЕВОЗМОЖАЮЧЕ: ТРИДЕНТ

Число 50, рік видання II. 24 жовтня 1926 р. Ціна 3 фр. (Prix 3 fr.)

ВОЛОДИМИР ГНАТЮК

Нова тяжка втрата спікала українську науку, а разом з нею і весь український народ: 6 жовтня почив навіки на 55 році життя у Львові Володимир Гнатюк.

Це ім'я, таке заслужене в українській науці, широко відоме всюди на Україні. Один з найдіяльніших членів Наукового Товариства імені Т. Шевченка у Львові, член Всеукраїнської Академії у Київі, член-кореспондент Російської Академії в Петрограді і т. д., він залишив по собі по довгих літах самовідданої праці багату спадщину. Самі томи етнографичного збірника, що творять собою таку цінну вкладку в українську етнографію, навіки зостануться йому пам'ятником. Наукове Товариство імені Т. Шевченка у Львові, Видавнича Спілка, «Літературно-Науковий Вістник», що загrali таку роль в розвитку нашої науки, літератури й видавництва тісно звязані з його іменем.

Все життя своє віддав небіжчик українській науці. І смерть його боляче озивається всюди, і в рідному краю, і в розсіянні..

10-го жовтня урочисто ховав заслуженого Покійника весь український Львів. З ріжних частин нашої землі, поділеної політичними кордонами, надійшли слова жалю й співчуття.

Даючи в одному з найближчих чисел докладнішу оцінку плодотворної й корисної діяльності Володимира Гнатюка, ми на цьому місці, прилучаємося до загально-національного суму і складаємо свою пошану на свіжу могилу.

Паризь, неділя, 24 жовтня 1926 року.

Випускаємо сьогодня 50-те число «Тризуба», видання якого розпочали на чужині рік тому серед несприятливих обставин.

Глибоко відчуваючи потребу у вільному, живому й правдивому слові і для еміграції нашої і для поневоленої України, ми не зважаючи на всі труднощі й перешкоди, що стояли перед нами, взялися за це нелегке діло, закликаючи усе, що єсть у нас живого і здорового, до дальшої боротьби за визволення України і відновлення державності нашої

Оглядаючись на пройдену путь, ми бачимо, що наша праця не пішла на марне,

Багато ще де-чого браку журналові; ми, — може краще, ніж хто, — розуміємо самі його хиби, але разом з тим з глибоким моральним задоволенням бачимо і його досягнення...

Багато гіркого довелося пережити й перебути за цей рік. Не говоритимемо тут про труд і труднощі, але не можна не згадати ті тяжкі й гіркі втрати, ще послала нам доля. Смерть од ворожої руки нашого Вождя, що, вбиваючи його, Москва намагалася знищити чи принайманні на довгий час загальмувати визвольні змагання нації, залишила нам заповіт — йти далі його слідом.

І ми йдемо ним і йтимемо. Ітимемо разом зо всіма нашими співробітниками, і давніми товаришами по праці і боротьбі за нашу справу, і тією молоддю надійною, що має заступити старе покоління.

Сьогодня «Тризуб» об'єднує всіх тих, хто вийшов з рідного краю під прaporом Української Народної Республіки і зостався йому вірним.

Він доходить в усі землі, заселені нашим народом, а на чужині забивається в усі куточки, куди тільки доля закинула наших земляків, приєднуючи собі по всюди читальника-приятеля.

Несчисленні листи, що звідусіль доходять до нас од наших прихильників, говорять, яке мале, може, й непомітне, але потрібне й корисне діло робить «Тризуб».

Ще більше впевнюють нас в цьому ті прихильні й бадьорі відгуки, що пробиваються до нас з поневоленого рідного краю, додаючи нам сили на дальшу працю й боротьбу.

А наклепи й брехні ворогів, безсиле сичіння та шипіння ворожої преси з іншого боку це саме стверджує.

В свідомості правильності нашого шляху, в певності, що праця наша сприяє усвідомленню й поглибленню мети і методів визвольної боротьби, допомагає організації всіх здорових елементів еміграції і тим наближує перемогу, в духовнім єднанні з нашими читальниками, і на чужині і на рідній Україні сущими, спокійно і твердо вестимемо ми далі своє діло.

Дійсно! Зараз крайня пора укр. демократії об'єднатися. Події того вимагають і вимагають зо всією категоричністю. І чого доброго про-волікання з цим — «смерті подібне». Треба, як найщиріше, вітати спроби об'єднання, але які і якого! Ще недавно п. Мілюков найобережніший, найдальновидніший політик московський, казав, що не може бути об'єднання для реальної праці тих, що одні з них ідуть гасити пожежу водою, а другі нафтою. Давно колись філософ і письменник московський Л. Толстой з приводу франко-російського об'єднання, в одному листі, висловлював своє обурення і протестував проти суті цього об'єднання, проти цього союзу республіканської Франції з най-чорнішим самодержавним російським Урядом. «Треба, казав він, знати, хто об'єднується і во ім'я чого».

Зараз у нас кличуть до об'єднання всі кому не лінь, але во ім'я чого і хто кличе! Нас не похваляють за наші виступи проти окремих політичних угруповань, з якими, мовляв, треба говорити, а не їх лаяти, бо вони ж кличуть до об'єднання. Кличе до об'єднання УНАКОТО, кличе до об'єднання Легія Укр. Націоналістів. Боже їм поможи. І нехай собі об'єднуються! Але хто вони і во ім'я чого вони кличуть? Ми не знаємо, що це за УНАКОТО та той гетьман Полтавець-Остряниця і ті міліони укр. козаків, що за ним стоять. Легію знаємо трохи більше. Знаємо з її відозви, що вона в дотеперішній політиці українській бачить одно негативне і для неї одинакові і політична акція Берлінського центра, «що до сього часу посідає неясності характеру національного», і центр УНР «доведший Вас до польських тaborів». Ці угруповання всі в один голос кричать і до чогось кличуть, але до—чого їм і самим не ясно. Цяса ма Легія, започатковуючи національне об'єднання, закликає до нього, для співпраці ріжні угруповання, але ми з цих всіх угрупувань більшости або не знаємо, або дуже добре знаємо і з ними до об'єднання йти—ні вя кому разі радити не можемо. Що собою являє, напр., так звана «Закордонна група УСД». Ми цього не знаємо. Ми тільки знаємо, що вона нічого спільногого не має з партією УСДРП, відомою на Україні і свого часу дуже авторитетною. Але цієї партії, з невідомих, нам причин, у цьому об'єднанні немає

хоч своє відношення до «закордонної групи У. С. Д.», як до «самозваної» ця партія, висловила. Не чути в об'єднанні і імені партії Українських Соціалістів-Революціонерів. Нехай вона може не існує, нехай вона може розбилася на силу численну дрібних груп, але чому у цьому об'єднанні зустрічаємо тілько назву одної з них, наймалочисленішої, теж «Закордонної групи СР», з якої люде, названі як представники в цьому об'єднанні, або зовсім нікому в укр. громадянстві невідомі, як от Мандрика, або ж, як добродій Григоріїв, дуже добре відомі, як апологети орієнтації на русофільській чехословацький уряд і ненависти-
ки всього того, що реально сьогодня провадить боротьбу за самостій-
ність української Держави. Це-ж д. Григоріїв зо всієї сили, де тільки може, обливає помиями політику всіх інших угруповань, які питання самостійності ставлять сьогодня руба, а сам, як той персонаж з казки, замість принести відро води — цілу криницю обкопує або замісць полін-
ця дров—цілого ліса рубати збирається.

Раніш ніж об'єднуватись треба завжди знати з ким об'єднуєшся і во ім'я чого, і не йти туди, де одні гасять пожежу водою, а другі підли-
вають в неї нафти.

ТВОРЦІ АНТИСЕМІТИЗМУ

Коли сталася трагічна подія 25 травня, що ранила кожне україн-
ське серце, то майже вся жидівська преса просто захлиналася від радощів; те, що писала вона, можна було прирівняти до буйного фейер-
верку, що яскраво розсипався на темному небі, чи до вулкану, що вики-
дає під неймовірним натиском безліч брехні, наклепів та легендарних
вигадок.

Спочатку думалося, що цей вулкан, перекіпивши скільки йому належить, ущухне і врешті почне виказувати недостачу в запасах обвинувачень та наклепів на укр. визвольний рух, а натомісъ роз-
важність та серйозність відносно і самої події 25 травня і наслідків її — візьмуть гору. Здавалося б, що утихомириться шал бішеною гону через бар'єри логики та правди, а натомісъ прийде хвилина одумання, що покладе край нечуваному і бескоромному танцю над могилою на-
шого Мученика, що за велику ідею відродження нації української, був ро стріл яни заурядним агентом Москви.

І здавалося, що разом з тим утихомиренням почне вирисорувати-
ся спраїжня картина нашої національної трагедії, в якій Шварцбард був лише дрібним знагряддям, почне проступати справжнє тло, на якому Москва виплела тонке провокаційне мережево, щоб одвести увагу од себе.

Досить продивитись послідовно, як до події 25 травня і до процесу поставилася совітська преса, щоби судити вже про ту нервовість та

неспокій большевицької влади. Як всі ми пам'ятаємо, спочатку пресаsovітська старанно ховала навіть призвіще убійника, а потім, викриєши, почала годувати своїх читачів справжніми легендами про «погроми» петлюрівців. Тепер перекручує вона інформації про те, як ведеться слідство, як збираються «погромні» матеріали, з яким захопленням пише про приїзд до СССР Тореса та Лекаша то-що. Навіть в Москві Комітет створили в цілях зібрання матеріалів для захисту Шварцбарда. Віденське большевицьке посольство то й пропонує свої архиви для «оборони» Шварцбарда. Десь взялася надзвичайна запобігливість, невидана уважність, найшріше «сочувствіє» і т. д. Тепер большевицька влада все робить, щоб як можна більше заплутати справу, і удає з себе тільки непричесного, об'єктивного глядача.

Провокація большевиками жидівства вдалася, вже хоч би тим фактом, що Шварцбард є жид, але зараз большевики провокують жидівство і далі свою уважністю, запобігливістю, розшукуванням «матеріалів», «свідків». і т. д. Отож здавалося б, що жидівство, як таке, повинно було би хоч над цим останнім задуматись, опам'ятатися і взятися за голову.

Що правда фейерверкові вибрики ніби не частішають серед жидівської преси, але певна частина жидівського суспільства все ж на провокацію большевиків пішла. Для цієї частини жидівства Шварцбард є сьогодня героєм жидівського народу, це є «новітній Макабі». Убивцю Головного Отамана С. Петлюри вони приймають за героя, за «мestника» за вчинені жидівству кривди, і таким чином відповіданість за цей злочин супроти української нації, — вони теж приймають на себе. Збираються десятки тисяч доларів на захист Шварцбарда, збираються «матеріали», що «доводять погромну діяльність» Головного Отамана, ходять по ті «матеріали» до большевицької влади аж у Москву, не гербуєть ласки і доброзичливості тої влади, яка прекрасно використовує ці «хождення» до неї.

Але й цього мало. Сіоністичний журнал «Разsvєт» обвинувачує, наприклад, увесь український рух в антисемітизмі. Той рух, який перший на світі створив закон про персональну автономію для українських жидів, який перший на світі допустив до складу свого уряду представника жидівського населення як міністра - жида. Бо ж по ріжних державах в уряді, по установах то-що жиди займають навіть чільні посади, але там вони виступають як принадлежні до тої держави, де живуть, — у Франції вони французи, в Німеччині — вони німці, у Англії — вони англійці, але у нас на Україні, вони були як жиди, а не у країні. Обвинувачують вони в антисемітизмі, той український рух, який після сгасовання гетьманом персональних автономій ьідновив у кінці 1918 р. представництво жидівського населення в уряді УНР. Отце ті спроби — дійсно ширі — провідників украйнівського руху — притягти до співучасти в державній праці і жидівське населення — сьогодні блямуються і називаються попросту цурнициами, замазуванням очей і т. д., — чи не тому часом, що не дивлячись на це все, весь час тоді, відбувався перехід великих частини жидівського національного актиу на бік большевиків?

І сьогодня це обвинувачення в антисемітизмі продовжує бути чинним на сторінках «Разсвіту». Корінь цього антисемітизму бачать вони в укр. історії, в нашій істоті, у наших кроках, в словах, в рухах, в повороті голови і т. д.

Але коли проглянути цей самий «Разсвіт», що видається в Парижі, то волосся встає дібом. І мимоволі встає питання: а хто ж розпалює той антисемітизм? Хто його плакає?

Виходить ті, хто найбільше про нього кричить. Ті, які, як двуликий Янус, в один бік громить і обвинувачують, а в другий бік — під'южують, підливають масла до огню і роздмухують цей вогонь.

Перейдемо тепер до статтей, що вміщені за останній час в «Разсвіті». Ось стаття Діонео «Стария і новия трагедія» («Разсвіт» ч. 38.), в якій автор доводить, що запоріжська січ була звичайною бандою, яка різала жидів, так само, як і інші «народності», грабувала, вбивала і т. д. п. Діонео наводить «історичні» данні, «авторитетні» посвідчення і т. і. Правда, що дати історію Січи на одній шпальті журналу, — це трохи ризикована річ, і хіба тільки такий «історик», як п. Діонео, може пуститися в такі «публіцистичні» авантюри.

Але пікантний висновок, або інакше кажучи опис «очевидцем» українського більшовіцького руху в 1917 р. Щоб уявити його соковитість оригінальність, подаємо його дослівно:

«Революція 1917 года видвінула самостійників. Оні прішлі на Україну, щоби построїть там «своє» государство, по образу Сечі, т. е. Сечі міфіческої, созданной ілюзієй. Ні «атамані», ні видвінтиє слукаємо полуінтелігентніє люді, стоявші над разнимі Струками, Тютюннікам і др. решітально не зналі как же ето «будувати Січъ». Чо нужно делать для етого? Как прінятъся? И тогда уніх зароділся вопрсс: «А что делали запорожцы?». «Резалі єvreев і ляхов», — бил отвѣт. Чтобы зарезать поляка, надо было достать его. Затем било то неудобство, что за поляком стояла Польша. Резать еврея было так же удобно і «просто», как в 17 і в 18 веках. И началось красівое «будуваніе Січи» — із єврейських трупов».

Тут, нам здається, п. Діонео «перещеголяв» і А. Яблоновського з «Возрождення» і В. Шульгина з «Кієвлянина» з їхніми виразами, як «самопер», «мордописня», і т. д. Але що хоче сказати п. Діонео своїм навмисним «примітивізмом»?

На протязі перших тижнів по убивстві Головного Отамана, коли газети всього світу подавали правдиві й неправдиві «біографії» Великого Небіжчика, доводилося читати серед них і таке:

«На чолі кавалерійських віллілів добровільців Деникина, Петлюра виказав нездвичайну жорстокість під час війни 1918-1919 рр.» («La Justice» 4. VI. 26. Tunis.). Зрозуміло, що автор цієї замітки, якийсь Серж Моаті, будучи репортером Туніської газети, міг і не знати, що Петлюра — це одне, а Деникин — то щось друге. Йому треба було написати «щось» про Головного Отамана і йому поміг його обгрізаний олівець. То на такого Сержа Моаті, навіть і сердитися не можна, бо ж дурницю написав і само того не розуміє.

Але тут п. Діонео має іншу мету. І ця мета — проступає із самого

способу писання: це кління, висміювання, анекдотизування укр. визвольного руху, а разом з тим свідомою брехнею, задурюванням і навмисним «примітивізмом» — хоче зробити болюче, намагається обра- зити, заплямувати і загидити наші святі стремління. Словом, тактика запозичена у ворогів нашої нації і наших визвольних стремлінь. Але разом з тим, оці спеціальні вирази, як «самостійникі», які «пришлі (?) на Україну, щоби построїть «своє» (лапки п. Діонео. Ред.) Государ-ство», — «відвінутіє слuchaємо полуінтелігентніє люді», — «будуваніє Січі із єврейських трупов» і т. д. — мають іншу мету: це свідоме і розраховане бажання оганьбіти і образити, — це бажання вик-ликати анти семитичні почуття у українця, щоб потім на нього за це напасті. Це вже виглядає на свідому провокацію, з якою треба рахуватися.

А скільки страшного цінізму в останній фразі статті п. Діонео: «сотні тисяч убийств «самостійникамі» євреїв породілі убійство євреям самостійника». Коментарі до цього зайві!

Візьмемо другу статтю п. Шехтмана «Наш Іск» («Разсвет» ч. 37). Тут вже легенда про «100 тисяч», про які белькоче і Шварцбард і п. Діонео, розвивається далі, і п. Шехтман хоче пред'явити «історичний іск за кров' і муку трехмісячної єврейства України».

І ціла стаття — це вже куди серйозніша та обдуманіша від статті п. Діонео. Ост тут вже такі фрази: «мі хотім, щоби їх (себ-то «погром-щіков». Ред.) знали все». Щоб вони «били наконец заклеймени печатью Каїна, стали предметом негодовання і презирнія чесних людей, во всьом мірі е не моглі би уже вперед, как до сих пор, разгулівати по європей-ськім століцам і ділать політику...» А оцінюючи злочинний акт Шварц-барда, п. Шехтман пише, що «оліночка-Шварцбарл неожіданно добілся» ніби викриття «погромності» укр. руху і «посаділ на скамью подсуді-мих віновників і попустітелей погромов».

Ксли п. Шехтман під «скам'єю подсудімих» розуміє труну, в яку покладено Тіло Пана Головного Отамана, котрий, як виходить із слів п. Шехтмана, «разгулювал по європейськім століцам і делал політику»; то тоді ці таємничі слова починають набірати змісту. Бо нижче, заявляючи, що «петлюровщина» ніби хоче одігратися на тому, що і «дені-кінщина» завинила в погромах, говорить так: «наш іск направлен пртів погромщиків всіх цветов — і «белих» і «жовто-блокитніх» (?) і «красних». Так случилось, что один процесс рассматривается раньше. Для нас это своего рода «процессуальная случайность» — не больше. А ще нижче, то думка п. Шехтмана виступає зовсім вже ясно і зрозуміло: «однажды приведенная в движение лавина не остановится уже более и докатится от «петлюровцев» до «деникинцев» і всех прочих многочисленных, больших і малых дел мастеров заплечного цеха. «Ліхажа беда начало»...

Тут вже де-що серйозніше. Коли «лавіна не остановітся уже более і докатітся от «петлюровцев» до «деникинцев»,—то це вже не пустотливи «історичні» екскурсії п. Діонео, це вже пересторога, коли не загроза. Значить, після процесу «петлюровцев», який «засматривається раніше», як сама звичайна «процессуальна случайность»,

прийде черга і на «денкінцев». Цікаво, хто ж буде тоді грати ролю Шварцбарда, цього, як каже, п. Шехтман, «поета і часових дел мастера, анархіста і добровольца франц. армії», — і кого він, «притягне» на «скамью подсудимих»?

Оттакі необережні, але повні глибокого змісту, слова п. Шехтмана уміщені на сторінках «Разсвєта». І оці слова каже п. Шехтман, який все ж запевнює, що вони є «верніє і іскреніє друзія українського національного відродження». Дійсно «друзія», що вбивство Вождя української нації називають «процесуальною случайністю»...

Вся ця стаття із силою «обвинувачень» до яких вже ми звикли, «размишленій» про відповідальність, про владу, про суть «петлюровщини», закінчується нesподіваною порадою на адресу українців:

«Не отожествляйте Петлюру і его окружение со всем украинским делом» і «не дайте себя увлечь ложному национальному самолюбию і вместе с нами іщите правды»...

Що це значить? Це значить: виріктися того, що Головний Отаман С. Петлюра був провідником української нації і визначним борцем за її незалежність і одріктися від твердження, що Шварцбард є звичайний злочинець, а натомісъ причислити Головного Отамана до «прочих многочисленных, больших і малых погромных дел мастеров», а Шварцбарда проголосити не тільки жидівським, але й, єходить, українським «Маккабі», який нам, бідним незрячим українцям, своїм ганебним, а для п. Шехтмана, «геройским» вчинком ніби показав правду і світло?

І так само далі — «не увлекаться» національним самолюбством і «іскать правди» разом з авторами з «Разсвіта» там, де вони її шукають, себ-то в большевицькій Москві, по большевицьких посольствах, в архивах чека і т. д?

Читачу, що можна сказати вільносно цієї сгідної поради? Хіба п. Шехтман не знає сам, що ані один з українців не відрічиться від того, од чого п. Шехтман йому відрікатися радить? Ні, п. Шехтман прекрасно знає, що ніхто із свідомих українців з ним не погодиться, і він н а в м и с н е дає цю пораду, бо добре розуміє, що такі статті і такі поради здібні викликати і кожного українця ворожі почуття а то й почуття, а н т и с е м и т и з м у, про який сам автор говорить. Тому то й пише він свою статтю для того, щоби за цей, викликаний ним самим, антисемітизм, напасті з новим «усердієм» на укр. народ.

Отже, як бачимо, автори з «Разсвіта» йдуть с'єдомо на провокацію, але самі себе видають і свою негідну мету занадто яскраво висовують. Автори з «Разсвіту» — це і є дійсні творці анти semitizmu. І причин анти semitizmu треба шукати навіть не в Шварцбардах, а в таких, як вони.

Про їхнє відношення до укр. руху більше говорити не будемо, але повинні сказати авторам з «Разсвіта», що ми їхню гру бачимо, і що ця гра з міченими картами.

М. Ковальський.

РАБСЬКА ПСИХИКА.

Ювілей академіка і професора М. Грушевського відбувся в неділю 3-го жовтня 1926 року. Урочисте засідання ювілейне було в актовій салі ІНО (Інституту Народної Освіти) у Київі.

Багато було промов, багато було привітань. Від УАН вітав ювілянта акад. Тутківський, від Укнауки — акад. Багалій, від Наукового Т-ва ім. Т. Шевченка у Львові акад. Студинський, про життя й роботу ювілянта доклав проф. Гермгайзе, від історичного т-ва Нестора Літописця виступив — акад. Василенко. від археологичної комісії — акад. Малиновський, від Львівського національного музею — д-ор Свенцицький, від Дніпро-петровських наукових установ проф. Пархоменко, від олеських — проф. Бондаренко, від чернігівських — проф. Черкаський, від подільських — проф. Любарський; вітали ювілянта й чужинці — віл Білоруського університету — проф. Пічета, від Литовського університету проф. Іонінас. Привітальні телеграми були від Академії Наук: СССР, Голандії, Польщі, Юго-Славії, Чехословаччини та віл ріжних закордонних наукових установ.

Здавалось би все, як слід: заслуженого мужа науки вітають так, як подобає вітати людину, що святкує сорок років своєї наукової діяльності. Але «Пролетарська Правда» (ч. 230), подаючи ці відомості про святкування ювілею, одмічає не тільки подане вище. Вона мало інтересується промовами, що імена ми^їх вище навели, її більше цікавлять промови представників большевицької влади, в яких підкорєється сторона громадської і політичної роботи ювілянта, а не його наукова граця. Ці промови мусять як найбільше цікавити і нас.

Фактично ювілей відбувся так, як ми передбачили, і від свята лишилося більше почуття сорому, ніж урочистості. В кожному разі показує це настрій «Пролетарської Правди», байдорий та бравурний, бо в промовах «власть імущих» весь час пробивається настирливе бажання та стреміння спеціяльно підкорєслити політичне минуле проф. Грушевського, якось осебливо нагадати навіть не сам факт переходу ювілянта в «комуністичну» віру, а ті його «гріхи», «помилки», «переоцінку цінностей»...

Ось тов. Левицький, що виступив від Наркомосвіти, тонко підходить: «ювілянтів доводилася працювати на пригнобленій царatom Україні, на тій Україні (тут натиск промовця. В. Р.), де тепер робітники й селяни творять нове економичне й культурне життя». Так ніби натяк на буржуазний спосіб життя ювілянта за царата, мовляв, як відомо, що за царських часів ювілянт і садибки мав по цілому Київу, і будинок власний, на розі Кедаваєвської і Ботаніческої...

Далі, вже трохи навіть глувування: «після Жовтневої революції ювілянт опинився (бач, як обережно, ніби по неволі! В. Р.) в одному таборі з ворсами Радянської України». Але промовець не такий вже

жорстокий і хоче згладити вражіння від свох слів: «кале згодом, перевінувавши цінності, ювіляні повернувся на Радянську Україну».. А нарешті, задоволений сам з себе, тов. Левицький підбальзорює старого ювілянта і бажає ювілянтові успішної роботи.

Але центральною промовою, як виходить з «Прол. Пр.», була промова всесильного Любченка, що говорив від імені Президії Окружного Викональчого Комітету.

Свою промову Любченко почав просто з того, що заявив, що спиняється «на громадській роботі ювілянта», бо «мовляв наукова діяльність М. С. Грушевського говорить сама за себе». Ясно, що для Любченка може бути і нецікавою наукова діяльність ювілянта, а може й невідома, для нього важне аби тільки в порядку, був «пачпорт». А «пачпорт» гроф. Грушевського, як виходить з промови, не дуже в порядку, себ-то не зовсім. Бо «український дореволюційний рух, що був звязаний в першу чергу з масами дрібно-буржуазними», мовляв, був помилковий (чи не через те, що не грав під московську дудку? В. Р.), а тому — «збанкротував 1917 року». І отут Любченко обережненько припікає старому: «М. С. Грушевський опинився серед гих, хто цю помилку зробив, опинився навіть на чолі їх».

Цікаво, що думав старий М. Грушевський в цей момент, а які думки пронизали мозок присутніх при цих словах? Гадаю, що багато, ой багато спогадів в мить промайнуло перед очима... Мимоволі, навіть і у автора цих рядків, встають картини такого недавнього минулого... Пригається Бойовий Курінь при Центральній Раді, пригадується, як авторові цих рядків випало бути в почесній охороні проф. Грушевського, голови Української Центральної Ради, пригадуються моменти охорони будинку М. Грушевського від атак отих самих Любченків, які зараз крізь зуби цідять слова про «помилки» й «гріхи» бувшого провідника українського визвольного руху...

Але то було й минуло. Сьогодня проф. Грушевський дae привід і право тим же Любченкам копатися в його душі і вигрібати звідти брудними руками причини, що призвели ювілянта до «покаянія»... «Не всі однаково підійшли до цієї переоцінки», —каже по олімпійські Люблченко — «одні з них вважали за можливе помиритися з радянськими умовами, як фактам, бо інших умов не дано, другі прийшли, широко визнавши те нове, що дав Жовтень, що створила радянська система, що дала диктатура пролетаріата» — себ-то Ленін, Троцький, Зінов'єв... До якої ж категорії з цих двох зачисляє Любченко ювілянта? У всяком разі не до першої, що визнала умови життя на Україні, «як факт», бо нижче Любченко висловлює «свої побажання й свої надії», але не вірить він і в ширість «комуністичної» віри ювілянта. І це підкреслює Любченко такою заявкою: «ми хочемо бачити Михайла Сергійовича (це панібратьство, як доказ любченкового «благоволення» чи що? В. Р.) серед тієї групи наукових робітників, яка прийшла до нас, яка повернулася в робітничо-селянську країну, визнавши її по суті...» А хіба ж справді ювілянт не визнав цю країну «по суті»? Хіба не широко старий професор скочив у большевицьку гречку? Хіба не він «покаявся» в своїх політичних «гріхах»? Ба ні, бо

далі Любченко каже; що «наші надії в тому, що Михайло Сергійович зробить іменно так, що він продовжить свою наукову роботу іменно на цих засадах, іменно в такому напрямку». Оці натиски, як «іменно так», «іменно на цих засадах», «іменно в такому напрямку» — в устах Любченка виглядають, як класичне: «бажання королеви — це наказ», і в цих словах виявилася дійсно держимордська псіхика Любченка, що укладається в формуулі: «ташшіть і не пущщать»... Так ніби: «щоби, так сказати, не укоснітельно, а то, ежелі...»

«Я хотів би і бажаю», кінчає Любченко, «щоб Михайло Сергійович на цьому шляху попрацював не один десяток років, разом з Радянською владою», — себ-то «іменно так», — не укоснітельно, а то...

Так говорив Любченко. . .

Справді «спинися» він на громадській роботі... Справді одмітив «заслуги» старого професора. Справді показав, що буває з «сменовеховцями» і як і вони — себ-то соввлада — ставиться до людей цього порядку.

Словом не ювілейна промова, а «формений рознсс», не висловлення пошани, а роспікання за «помилки» при допомозі перста, що перед сим носом ювілянта виробляв погрожуючі ружи, прилюдне нагагування щоб: «більше, іменно, цих помилок»....

Чи відчув це сам ювілянт, — труdnо сказати, алe ті, хто були пристутні — певно відчули так, як це відчує кожен, хто прочитає відчit про ювілей. І певно соромно пристутнім на ювілею було дивитися, як Любченко, цей «хлопчик без штанів», розпікає старого дідуся за «гріхи молодості», а ще більший сором за старого дідуся відчули певне представники Білорусі та Литви, що справді в цьому дідуся бачили і бачути заслужену наукову силу, що багато помогла своєю працею і Білорусі і Литві.

Але дідусь мусів говорити, мусів одповідати і одповів. І в своїй відповіді, яка була адресована Любченкові, не міг він протирічити, він міг тільки сказати, що він згоден з Любченком, що він винний, що він розуміє сумніви Любченка, бо сказав: «я кличу, де ви, українці, що по за Радянською Україною живете? Де Холм, в якому я родився? Львів, де я працював 20 років? Де інші українські міста? Вони ще не з'єднані з Радянською Україною?» Достойна відповідь ювілянта на не менш достойну промову Любченка... Коли б Любченко сказав би ювілянтові проспівати «Вставай проклятим за клейм'яний!...», то очевидно старий Грушевський і вусом не моргнув би, а старечим голосом почав би... «Я не хотів би до того часу відійти від роботи», кінчає проф. Грушевський, «доки не привітаю всі укр. землі в одній великій сім'ї з Радянською Україною», себ-то до того часу, коли отакий Любченко не зможе сказати цим укр. землям: «іменно так», «іменно на цих засадах», «іменно в такому напрямі»...

Млосно робиться від сорому за старого професора, гайдко робиться від покірливих слів його і від його обіцянок...

У «Прол. Пр.» ч. 228 уміщено такого листа: «Сорок лев'ять років я сіяв релігійний дурман серед трудового народу, будучи сім років ляком, 6 р. дияконом, 32 р. попом і 4 роки митрофорним протоієреєм

(Липківцем, а потім Живистом). Радянська влада відкрила мені очі. Я дякую їй за це й скидаю з огидою з себе рясу, відмовляюся від попівства. Прошу свідоме радянське громадянство вибачити мені попередню темну діяльність і надалі вважати за безрелігійного, чесного громадянина Радянських республік, що дальнім своїм життям я, до-клаши всіх сил, доведу. Михайло Федорович Малечко».

Скажіть, читачу, чи од цього листа бувшого попа не робиться соромно за гідність людини, хіба не «з огидою» читаєш такі рядки. Проф. Грушевський написав колись початок подібного ж листа... і на ювілей-ж він його докінчив...

Хто по своїй натурі є рабом, той не може не хвалити руку свого пана навіть тоді, коли та рука його б'є.

І ювілей Грушевського трудно назвати святом професора і академіка чи святом укр. науки; це найдраматичніша в нашій історії демонстрація психики укоїнської, яка навіть на вершинах наукових досягнень не очистилася від рабського тавра, що глибоко й надовго в'ілося в нашу душу....

В. Романа,

З МІЖНАРОДНОГО ЖИТТЯ.

Н о в и й У р я д в Ч е х о с л о в а ч ч и н і . — Л и т о в с ь к о -
б о л ь ш е в и ц ь к и й д о г о в і р .

12 жовтня розпубліковано склад нового кабінету міністрів чехословашкої республіки. За вісім літ існування молодої держави це дев'ята по черзі влада, але інтерес її не в нумері, а в тому принципі, по якому її утворено і яким вона рішуче одріжняється від усіх влад попередніх.

Як відомо, парламент Чехословаччини точно відбиває на собі національний склад населення. Інакше воно й не могло бути в країні зразкової історії загостреної національної боротьби. Політичні партії тут спочатку вставали як національні і вже потім диференціювалися згідно інтересам соціальним, класовим то-що. Обидві головні національності мають свої буржуазні, соціалістичні, клерикальні та інші партії. На виборах ні один національний голос не випаде на користь кандидата чужої національності, хоч ніякого в цьому напрямі кадастру чи контролю немає, — його заступає загострене, освідомлене національне почуття. Виняток складають тільки комунисти, але й вони об'єдналися в одну партію лише під примусом та по наказу Москви, бо самі по собі чеські та німецькі комунисти може ще більші націоналісти, ніж якісь інші партійні люди.

У попередній історії, доки Чехія входила до складу Австрійської імперії, головні впливи належали німцям, хоч вони й були вкрай меншістю. Після роспаду Австрої та з утворенням Чехословашкої республіки ролі перемінилися: чехи й словаки стали державною національністю, а німці опинилися в другому ряді, хоч політичні закони Чехословаччини і не знають якоїсь помітної ріжниці між громадянином-чехом та громадянином-німцем. Відповідно, — і між іншим, дуже доцільно, — земельною реформою від якої чеські впливи постраждали не могли, бо фактично чехи шляхти не мають, зламано було силу німецької шляхти; силу німецьких індустриальних і фінансових магнатів було підірвано певними загально-соціальними реформами та чеською конкуренцією за державною фактичною допомогою. Решту політикої німецької ваги означив закон кількісної сили населення, серед якого німці мають за собою щось біля 30%. Оформлено було це в той спосіб, що майже всі партії, чеські та словацькі, буржуазні, соціалістичні та клерикальні, склали національну,

так звану державнотворчу парламентську коаліцію, що взяла до своїх рук усю державну справу і Чехословаччині. Німцям заставалося лише безоглядна опозиція, і треба визнати, що в дечому вони побили відомі досі опозиційні рекорди, не визнаючи навіть легального існування чехословацької держави.

Час минав. Німці, з ріжких причин, не спромоглися на якусь не тільки словесну, а реальну, — напр., збройну, до чого на початках у них була, як здається, охота — опозиційну чинність. У свою чергу, вища чеська влада виявила, можна сказати, надзвичайну політичну стриманість та терпеливість, не йдучи ні на завзяті провокації власних шовіністів, ні на такі самі провокації з цімецького боку. І такий метод виправдав себе, змінівши чесько-німецькі політичні настрої до такої міри, що коли настала в тому необхідність, виявилась можливість скласти чесько-німецьку парламентську коаліцію, а слідом за тим утворити і чесько-німецький кабінет.

Національну коаліцію треба і можна було утримувати доти, доки молодій державі щось реально, чи на вигляд, загрожувало з-зовні чи з середини, доки вона остаточно не стабілізувала свого існування. Тому на протязі восьми літ, — хоч члени коаліції так часом сварилися проміж себе, що доводилося не раз роспускати парламентський кабінет, заміняючи його тимчасово бюрократичним, — але все таки національна коаліція заховувалася і коаліційна влада верталася на своїй місці. Після Локарнського пакту і звязання з ним інших міжнародних актів — для Чехословаччини начебто остаточно утворився стан стабілізації; з середини їй давно вже ніщо не загрожує, і приблизно рік тому в коаліції виявилася щілина, яку годі було виправити політичними комбінаціями та коаліційними пересправами.

Розходження сталося, на тлі протилежних інтересів села і міста, між аграріями та соціялістами. Аграрії вважали, що поруч з охороною промисловості митна політика держави мусить бути спрямована і на охорону сільського господарства; соціалісти стояли за охорону промисла та вільний довіз хліба. У неспокійний для держави час противні сторони знайшли б, як то вже траплялося, якусь компромісну формулу, що не задовольнила б нікого, але, врятувала б коаліцію. На цей раз такої формули не знайшли і коаліція розпалася. Визнано було бюрократичну владу, почались пересправи та пошукування союзників.

Весною кабінет поставив проект закона митної охорони сільського господарства на вирішення парламента. Після довгої дискусії він був зграйнитий і нищою палатою, і сенатом. Більшість склалася не по лінії національної, а по лінії економічних інтересів. За — голосували німецькі, чеські та словацькі аграрії, клерикали та буржуазні партії; проти — були комуністи та соціалісти, без розділу національності.

Цей вотум остаточно добив національну коаліцію, зробивши безнадійними, принаймні на довший час, проби її відтворення. Тому розпочались і ціле літо велись напружені пересправи з метою утворити нову коаліцію, на це раз уже по принципу не національному, а по лінії спільних економічних інтересів. Ці пересправи й довели до утворення першої в Чехословаччині республіці влади, до складу якої війшли міністри-німci.

На чолі нового кабінету став Ант. Швегла, вождь чеських аграріїв (инакше, республіканців), з давніх часів уже *spíritus móvens* цілої чеської політики; з інших чеських партій дали до влади своїх представників — клерги або (инакше, людовці), партія дрібних та середніх промисловців (по чеськи *Zivnostenska* — ремісничі); словацьким народникам застежено одно місце до повороту їх вождя о. Глінки з Америки, куди він їздив на євхаристичний конгрес. Німцям, — аграріям та християнським соціалістам, — досталося два портфелі; міністрами стали два видатних професори пражського німецького університету. Решта міністерських портфелів, а саме, закордонних справ, фінансів, торговлі та внутрішніх справ досталася спеціалістам; серед них єсть і незмінний міністр закордонних справ за весь час існування ЧСР д-р Ед. Бенеш, — незмінний

тому, що, як здається, він і зараз єсть, а може ще й довго буде, незамінним на цьому посту. Згадані партії складають разом з тим і урядову більшість у парламенті; в опозиції зостаються: комуністи, чеські й німецькі соціялісти, деякі з німецьких буржуазних партій, а поруч з ними і д-р К. Крамарж із своєю послабленою та знесиленою невдачами національно-демократичною патрією.

Чесько-німецька преса визнає утворення нової влади моментом, з якого зачіється нова сторінка історії Чехословаччини, але самому кабінетові єс перебігають довгого існування, на що відазує й велика кількість спеціалістів серед його членів. Зімову сесію однак кабінет, мабуть, перебуде. Навіть ворожа і абігету преса одзначає його велику однородність що-до справ господарських, фінансових, податкових та військових, а інші справи, як здається, і не будуть до весни поставлені на парламентський дійний порядок. Чехам і німцям буде час зговоритися, принайменні, въ головніших політичних, а може й чисто національних справах.

Цілком несподівано з'явилось офіційне повідомлення, що 28 вересня у Москві — Чичеріним з бою СССР, а Слєжевіцусом з боку Литви — підписано нарешті гарантійного договора, що про нього пересправи тяглися кілька літ і, здавалось, ніколи не скінчиться. У своему місті було вказано на труднощі, звязані з цими пересправами. Договором 1920 року з Литвою СССР визнав Віленську територію за Литвою, а Рижським договором з Польщею фактично аннулював це визнання. Зара з СССР повертає на старий шлях, стаючи в справі цієї території по боці Литви, модифікуючи тим частковий зміст Рижського договору.

Повідомлення про підписання договору між СССР та Литвою викликало пражяння розірваної бомби на сході Європи. Ширілися чутки про те, що у відповідь на цього Польща окупує своїми військами цілу територію Литовської держави до Мемеля включно, а що СССР, реагуючи на цю окупацію, поставить свої збройні заходи в Ревелі, Ризі та Ковні, столицях Естонії, Латвії та Литви. Здавалось, що на балтійських «Балканах» от-от почнеться стрілянина та заревуть гармати. Нічого такого, однак, поки що не сталося. Болшевицькі провокації втратили уже свою гостроту, а большевицькі визнання всякого роду не мають тої цині, щоб із-за того нарахатися на військові події. Тому Польща одновіла лише тим, що на чолі державної влади офіційно, а не тільки фактично, став маршал Пілсудський, єдина людина в Польщі, тінь якої непокоїть сон московських наркомів, — а три інших балтійських держави припинили свої пересправи що-до гарантійного пакту між ними та СССР. Невідомо, чому радіє литовська преса, передбачаючи можливість збройного конфлікту між Польщею та СССР. Коли б цей конфлікт став фактам, доля Литви після гарантійного договору з СССР буде б запечатана. На випадок перемоги большевиків, вона мабуть стане ЛССР, — чи буде якось інакше означена латинськими літерами, — у складі братьевицького союзу; перемога Польщі може й заготовити аналогічну долю в межах польської держави. Тішиться також і офіційна большевицька преса, але це цілком зрозуміла річ. Большевицькі потрібні зараз заколоти закордоном, бо інакше доведеться безславно загинути з середини. Гарантійний пакт Литви та СССР не був би підписанний, коли б большевики вірили ще в свої власні сили.

Observator.

«КИВАЮТ НА ПЕТРА».

(Кінець.)

З відходом війська з великого адміністративного осередку погромні інсентики лише посилювалися. Виразно се позначилося вже недалеко од Київа у Фастові. Козак Д. Гогмонів пише: «Партизанскою сотнею командував корнет Кірілов. 27 вересня (1919) м. Фастів добровольці взяли, і партизанска сотня одержала дозвіл від корнета Кірілова грабити містечко дві години. Такий самий дозвіл одержали і другі частини. 29 вересня знову большевики заняли з боєм Фастів, а 4 жовтня були вибиті. Вступивши в містечко, добровольчі частини почали великий погром жидів і грабіж; було забито (по вказівіах цівільного населення) більше 1500 чоловік мирного населення» (стор. 18). Хвиля погромів котилася далі — на Білу Церкву, Корсунь. «Погроми, грабіжництва й ріжні насильства, — каже хор. Шувала, — тривали під весь час перебування добровольців на Україні. Так, напр., в м. Біла Церква один час стояв «б-й Кубанський Пластунський Баталіон», який погромив майже всі будинки і крамниці, відверто грабував і розстрілював спочатку жидівське населення, а коли у жидів не було чого брати, прийнялися і за українців». (стор. 28). «Під час відвороту, — каже хор. Дичковський, — Кіївського полку з Київа 2 грудня до кордону Польщі прийшлося бачити грабіжним селян. Так, напр., у м. Корсуні Кіївської губ. (не пам'ятаю котого числа грудня) майже все жидівське населення було пограбовано гвардійськими частинами»... (стор. 18). Про погром у Корсуні свідчить також хор. Григорів: «Доношу, що я служив в російській добровольчій армії по мобілізації в Київі з 8 жовтня 1919 р. по 13. березня 1910 р. в Кіївському старшинському полку на посаді рядового старшини. При відвороті з Київа до Тирасполя на Поділля на зустріч полякам, погроми й насильства були майже всю дорогу, але якими частинами й причини цього мені мало відомі, теж, що робилось на моїх власних очах зазначу: при переході через м. Корсунь на Кіївщині там був учинений жидівський погром, погромили майже всі жидівські помешкання й крамниці та розібрали майно. Погром робили гвардійські частини, назви яких не знаю, та кінний сводно-кавказький полк»... (стор. 19-20). Не краща була на Кіївщині доля Черкас, — бо про погроми в них маємо кілька доповідів. «Під час відступу з Черкас, — каже хор. Воєводів, — робився погром жидів частинами гвардії, котра проходила через місто; теж саме робилось і в м. Смілі. Частинами цими керував тоді ген. Моллер» (стор. 27). Про цього генерала Моллера не раз згадується у доповідях. Хор. Кісіль пише: «Під час моого там (в Добрармії) перебування особливо відзначились своїми погромами Дроздовський кінний полк і гвардія (гренадерський баталіон). Командував гвардією ген. Моллер — людина жорстока з бандитським характером. Під час відвороту був страшний погром жидів у м. Черкасах (відзначився полк. Максимович)» (стор. 4). Пор. Жмайлло так само відчить, що «при відході з Черкас грабували добровольці особливо жидів, котрі попадались козакам на очі, що було дуже рідко. Ці грабунки вчинялись виключно кіннотою та гвардією добровольчої армії з метою набити кишени» (стор. 14.15). Словами «виключно кіннотою» показують, що свідки наші зовсім не мали наміру перебільшувати того, що бачили на власні очі. Як бачимо з інших доповідів, се «виключно» можна пояснити лише вузьким кругом спостережень автора, який іхав з кіннотою і не бачив того, що робили інші частини. Хор. Ситник свідчить, як ті погроми, що чинила Добрармія, деморалізували своїм прикладом і місцеве населення. «З вечора, годин з 4-х, почався грабіж Черкас частинами Добрармії, в грабунку приймало участь і цівільне населення; грабили виключно жидів, а в ночі почалася пожежа крамниць. Становище було саме непевне... Заходячи в села, з яких були вибиті большевики і через котрі пройшла кіннота, ми бачили картини погрому жидівського населення». (стор. 40).

Містечко Тальне... «В вересні місяці у Тальному (уман. пов. на Київщині) я був, — пише хор. Бобків (стор. 22), — свідком погрому жидів і пожежи торговельної частини міста, де головну роля грали гарматчики (не пам'ятаю яких бригад) та кіннота (Сводний кавказько-кавалерійський полк)

Хор. Свідерський підводить наче б то підсумок погромної акції добровармії на Київщині «За два місяці: жовтень і листопад 1919 р. мною було помічено слідує: дієві частини самі для себе збрали харчові продукти з селян. Постачання 4, 5, 13 дівізії і інших частин добровольчих військ знаходилось в районі заливничих вузлів: Голта, Христинівка-Знаменка... Випадки насильства, убивстві погрому можна було бачити головним чином у малих містах. Випадки грабіжництва помічались у всіх населених пунктах росташування добровольчої армії... (стор. 8).

Переход військового відділу добровармії з Київщини на Херсонщину козак Б. Красницький має таким формально-епичним тоном: «1919 р. 20 серпня, я був мобілізований деникинською армією в Зводно-кавказький полк у б ескадрон. Командир полку був при мені полк. Попов, а ескадроном командував ротмістр Іванов, помішником був полк. князь Голтін. Цей полк був у м. Плетений Ташлик і при від'їзді розграбив його. Після того командир полку наказав спалити містечко, що й було зроблено. Також само було розграблено м. Ново-Українка... В м. Голті, коли проїждав полк, були велики грабунки (стор. 43). Про погром у Голті свідчить і козак С. Волошин. «Начали відступати... на Херсонську губ. — на ст. Голта, де полк. (Зводно-кавказький) зробив погром жидів»...

Рибниця Й Дубосари зазнали долі, що нагадує долю Фастова та Черкас. Пор. Найденов взагалі свідчить: «Знаю випадок, котрий був у м. Рибниця, де було пограбовано жидівське населення одним з кінних полків, яким іменно — не знаю» (стор. 16). Хор. Шероцький так само коротко подає: «Довелось мені бути через кілька годин після погрому в Рибниці та інших містах» (стор. 18). З інших повідомлень хор. Ослюка та хор. Тимошенко бачимо, який жах може критися за такими сухими, як що-йно ми бачили, та загальними означеннями фактів, — військові люди, справді, краще володіють шаблею, ніж пером. Хор. Ослюк, як виняток, подає свої враження од погрому в Рибниці: «Хто не хотів, а може мав совість, не грабував. Жах проймав такого чоловіка, дивлячись на ці вчинки. Сам був свідком, як у Дубосарах і Рибниці кінні частини без жалю, безчоловічно знушились над населенням, різали, грабували до нитки (це торкається більше жидівського населення). Ніяка сила не могла припинити цього дикунства. Озвірілі вояки ходили цілими ватагами і брали все, що попадало під руки. Не може бути і думки, щоб хто взявся було припинити ці безчинства. Начальства, здавалось, зовсім не було, не було кому жалитися. Дивлячись на такі картини, приходилося закривати очі і тікати, а не то щоб боронити нещасних». (стор. 35). Хор. Тимошенко пощастило бачити те начальство, якого не міг бачити попередній автор, — побачив він те начальство, коли воно вже виїдило з пограбованого міста і поводилося так, що, очевидно, даремно було до його «жалитись». «Я був прикомандирований, — пише хор. Тимошенко, — до штабу 5 кінної дівізії в кінну сотню і був свідком, як військо 2 корпуса, котрим керував ген.-пор. Пронтів, а 5-ої дівізії ген. пор. Осоковський громило Рибницю, при чим все населення Рибниці було вигнано на Дністро, а майно все, як з крамниць, так і з приватних домів, було пограбовано: в цей момент був хорим, все ж я бачив, як проїждали через містечко ген. Осоковський і ген. Шевченко і, дивлячись на грабунки, регоналися» (стор 7). Так само погромлено м. Дубосари конотопською «Государственою стражею» (Хор. Пихтів, стор. 22), м. Петровівка, «де багато частин брали участь в погромі» (Хор. Григорій, стор. 19.., при чому, — як свідчить хор. Дичковський, — «влада не приймала ніяких мір для припинення цього» (стор. 18).

Особливо доставалось жидівським хліборобським колоніям на Херсонщині, як Ізраїлівка, (громив 3-й кінний полк з групи Скалони, стор. 16), м. Жидівське (Миколаївка- стор. 15, 16, 20). Про погром в сьому останньому

хор. Головачів каже: «Бачив страшено пограбоване містечко (недоїзжаючи Тирасполя) «Жидівське», в якому був бій з большевиками, де кінні частини, котрі розбили большевиків, розбивали жидівські крамниці і де-які жидівські помешкання. Далі бачив грабунки, знов жидівських крамниць козаками Білозерського полку і якимусь кінними частинами в деяких містечках вздовж Дністра» (стор. 18).

Пор. Лазаревич дає типову картину погромів в районі Вознесенськ-Елизавет та способи ліквідації награбованого майна в Одесі. «В цих місцях (Вознесенськ-Елизавет) 2-го добровольча запасова бригада учинила страшенні погроми і їх п'яні банди ходили по вулиці та наносили жах на мирне населення. На стації (в Одесі) я бачив, як команди старшин та стрільців з бронепотягів «Партизан», «ген. Марков», «Ураган» і др. продавали майно, звичайно, награбоване на Україні — цукор, муку, навіть плахти і рушники селянські. Добровольці, відступаючи, грабили по селах. Особливо відзначились — Гвардія, Гренадерський корпус та 2-й арм. корпус, штаб которого грабив разом зі старшинами. В Тирасполі, Дубосарах, Рибниці і в селах по Дністру ці частини (Петроградський полк Кексгольмський) учиняли страшні погроми. Командір Кексгольмського полку грабував в одному селі, а награбоване продавав у другому. Стрільці ще бачили і робили теж саме. Було щось надзвичайне». (стор. 41).

Розумію, що вже забагато тих потворних фактів, але маймо трохи терпію та перейдімо з добромісю ще один останній перед інтернованням етап — через многострадальне Поділля.

«При переході через м. Вербівці на Поділлю, — каже хор. Григорій, — знов був учинений жидівський погром. Частини, котрі робили погром, — Білозерський піший полк і т. зв. «Малоросійський партизанський отряд». Причина всіх цих погромів тільки та, що кожний ставався як можна більше награбувати, все награбоване накладали на фірми і по селах продавали або міняли за їжу» (стор. 20). Козак Р. Друп «був свідком грабунків в м. Балта на Поділі, де поручником Івановим (командір 4-ої сотні Сімферопольського пішого полку) його козаками було пограбовано багацько жидів та селян і знаслідувано багацько жінок» (стор. 36).

Тяжкої погромної долі зазнав м. Тульчин. «18 жовтня 1919 р., — каже хор. Шероцький, — добровольчача кіннота (42 Донської козачої полк), прорвавши наш фронт, заняла місто (Тульчин)... Я був свідком грабунків, які чинили разом зі стрільцями і старшинами. Як факти, можу вказати грабунок (виключно старшинами 42 Донського полку) кравця Штейна, голярні, крамниця та приватних помешканів. Під час мого арешту в місті до мене заходили знайомі мені мешканці, які казали: «краше ще ніхто не грабував». (стор. 17). Хор. Іванов, попавши у полон до добровольців (листопад 1919 р.), направлений був у м. Гайсин через Тульчин. «По дорозі, — каже він, — можна було бачити, як поводилось «казаки» (Лабінського коз. полку) з населенням: через які села не проходили, — скрізь за верхівцями бігли мешканці з плачем і благали повернути полотно, кожуха, коня... В Тульчині з жидів просто на вулицях здіймали вбрания. За погане вбрания доставалось приклада або нагайки. В м. Гайсині мені прийшлося пробути 1½ міс. За весь цей час помітив я, що завжде більшість військових була п'яна, грабунки, насильства майже не припинялися з лозунгами: «бей жидів, спасай Расею». (стор. 13).

Ось типова картинка грабування серед білого дня у Жмеринці. «Коли через Жмеринку, — каже сотн. Гадзяцький, — пересувався відділ генер. Слащова, козаки почали серед білого дня на вулицях грабувати населення — знімати футра, шапки, вривалися в жидівські помешкання і забирали все, що коштовніше. На скарги комендант відповів мовчанкою, а взявся за припинення цього «Уголовно-Розискої» відділ, серед агентів якого знаходилося багато українських старшин: одного з грабіжників застрелили, після чого грабіж прикоротився. Але вночі було зроблено напад на зигармістра і ювеліра Уманського, забрано щось коло 500 тисяч грошей, а самого Уманського застрелено» (стор. 2). Там таки, в Жмеринці, — свідчить той самий автор, — «козак Дяченко Гриць під час навали добровольчої армії служив санітаром в шпиталі установ Червоного Хреста в Жмеринці,

бачив, що від хорих старшин добровольців відбіралися в скарбницю шпиталю українські і николаївські гроші, серебряні речі цілими пакунками, котрі, безумовно, десь нелегально придбали». (стор. 2).

І для Поділля маємо загальну картину погромів в опису хор. В. Зелінського. «Доношу, що в добр. армію я попав по мобілізації старшин б. російської армії і в листопаді м-ці був призначений в Ольгопольську старшинську сотню, котра несла охорону міста. При відступі добр. армії з України, не бажаючи залишитись у большевиків, я в грудні місяці 1919 р., з інституціями Ольгопольського повіту відступив на ст. Тираспіль, звідки з бойовими частинами генер. Бредова відступив аж на терен Польщі. Під час відступу по-нар Дністром від Тирасполя і до Нової Ушиці був свідком, як частини добр. армії грабували юдівське та селянське населення. Знаю, що по Дністру, де відступала добр. армія, не залишилось ані одного міста, села чи деревні, які не були б в самий безбожний спосіб пограбовані відступаючими. У селян грабували переважно коней, полотно і одежду. Жидівок насилували. З відступаючими грабунками та звірським насилуванням визначалася кіннота ген. Сілярова, а особливо Волчанський відділ есаула Яковleva та гвардія, яка в більшості складалась з старшин російської аристократії. Цією гвардією керував ген. Молер» (стор. 13).

Ще не весь матер'ял нами використано, але вже годі. Можна було б навести більше місцин погромлених, назвати більше імен погромщиків — індігідуальних та колективних, але все те укладалося б у ті вже наведені угорі типові картини, що подають безпретензійні військові літописці, наче б соромлячись додати трохи більше конкретних барв до свого опису, въласти хоч трохи суб'єктивного почуття в його.

Погроми лилися стіхійною річкою, як лава одного погромного вулкана, затоплюючи все, що було по шляху.. Так, се була стіхія, але — справедливість вимагає додати — стіхія, штучно викохана в лоні добровольчої армії. Справді ж, — армія складалася в головній своїй масі із старшинства, до якого все ж мусимо поставити інші вимоги, ніж до простих козаків. Але бачимо, що старшини подають що-до грабунків приклад козаків. «Вночі, — якого числа не пам'ятаю, — пішов підрядовий Е. Кравченко, — в жовтні місяці 1919 р., в м. Катеринопіль на Київщині, де я служив в Державній варті секретарем, прибула команда козаків 75 Севастопольського полку з 3 старшинами, прозвіщ іх не пам'ятаю, і почала грубавати населення міста. Варта, лізнувшись про те, в кількості 13 чоловік, під командою тамошнього пристава пор. Голосова прибула на місце грабунку. По дорозі зустріли частину тієї команди, якій пропоновано було дати пояснення: хто вони і по якій справі приїхали. Останні відповідали рушничною стріляниною по варті. Варта мусила залягти і відповісти такою ж відповідлю, після чого на стрілянину почали збігатись соучасники грабунку зі своїми командірами. Після довгих балашок вони все таки залишили місто, взявши кілька тисяч контрибуції і пограбовані речі. Такі випадки, — додає Е. Кравченко, — траплялись дуже часто. Безумовно, само військо тероризувало владу, так що варті прийшлося залишити місто, оставивши населення в повному безладдю». (стор. 13).

Ми вже бачили, як вища команда ставилася до погромів в Рибниці. Таке поводження не було винятком, — військове начальство ставало в конфлікт з цівільною владою, коли вона намагалася боротися з погромами. «В грудні місяці, — пише хор. Ващенко, — коли добровольча армія почала відступ перед большевиками, через м. Золотоношу стали проходити величезні обози і цілі бойові частини, котрі почали грабувати і навіть убивать мирне населення, особливо жидів, не дивлячись на те, що місцева старшинська сотня прагнула не допускати грабунків, при чому діло не раз доходило до стрілянин між сотнею і грабіжниками добровольцями. Грабували як стрільці, так і старшини: при чому коли останніх старшинська сотня заарештовувала, то їхнє начальство арештованих випускало. Те, що старшинська сотня прагнула не допускати грабунків, ловила і заарештовувала грабіжників добровольців, не дивлячись на їх ранги, викликalo з боку останніх вороже відношення до сотні, котру вони стали називати жидівським заступником. Був випадок, коли добровольці вночі хотіли обезробоїть

сотню, але цього не було зроблено, бо як раз вся сотня тої ночі було напоготові!» (стор. 33).

Коли цівільна влада не могла схоронити населення од здеморалізованих військових частин, то це менче могло охоронити себе само неозброєне населення. Ми бачили, як цього зазнав у Київі хор. Тальберг, коли став заступатись за жидів. У м. М'ясківці на Поділлю жиди спробували заступитись самі за себе, і що з того вийшло, — читаємо в доповіді хор. Грецького. «Коли в початку березня 1920 р., — пише він, — добровольці відступали через Подільську губ., то від колони генерала Склярова було вислано наперед квартирeri, в кількості коло 100 чоловік кінних, які не робились звичайно, в м. М'ясківку. Не доїзджаючи одної верстки до М'ясківки квартирeri були стрінути кулеметним і рушничним вогнем. Підійшли головні сили і М'ясківку було занято. З допросу захвачених з рушницями жидів виявилось, що це була якась жидівська організація, котра рішила не пустити Липкінців через М'ясківку. Козаки квартирeri почали мститись над жидами і коли мені уже прийшлося проходити через М'ясківку, то майже всі, виключно жидівські, крамниці і будинки горіли або догорати». (стор. 21).

Ми по можливості старались стриматись од коментарів. Суха форма військового рапорту більше не договорює, кіж скаже щось зайве. І ті сухі повісті дають нам грандіозну картину погрому, що ураганом пронісся через усю Україну — з північно-східнього її кінця до самого заходу. І знов підкреслюємо, що, по-перше, се був пілях лише одного з уламків добромії, а інші уламки пішли іншими шляхами і, розуміється, з тими самими наслідками, по друге, ті доповіді, що вгорі наведено, не мають цілі дати систематичний огляд погромної акції добромії, — се лише випадково подані і зовсім не повні відомості — в багатьох частинах добромії могло не бути українських свідків, а ті відомості маємо вже з джерел інших. Але те, що подано, заслуговує повної віри, бо то виходить від самих очевидців, які не з боку дивилися на всі погромні ексеси, а з середини самих військових частин, отже знали не лише самі факти у всіх, що недоступні для сторонніх людей, подробицях, але знали увесь дух, всі настрої і інтенції тих чинників, що творили погроми.

Коли взяти все це на увагу, то перед нами ясними стануть — і джерело жидівських (та її не лише жидівських) погромів і їх активні чинники. А знаючи все, лише фарисейство та несвіність можуть ставити на карб української сторони жидівські погроми та ще й прикликатися: «От мов які ті українці кровожерні погромщики, а ми — святі та божі!»: Ми, розуміється, не збираємося нікого впевнити чи переконувати, — бо найбільш глухий той, хто не хоче чути. Лише одно можемо порадити:

Чѣм кумушек считать трудиться,
Не лучше ль на себя, мой друг, оборотиться?

І фарисейське масло емігрантської преси і озвіріла помста жидівства всього світу, що легкодушно змагає дістати на українзях реванш за всі кривди, від кого, де й коли жиди потерпіли, — все та свідомо ляється у в огонь тих пристрастей, що його так старанно роздмухують. Так в боротьбі против українства сполучаються протилежні та наявіть ворожі елементи. Що-до большевиків, то вони знають, що роблять. Що-до емігрантів-москалів, — вони так само розуміють, що їм корисно все те плюгавлення українських національно-державних змагань. Але що-до жидівських оборонців вчинку нового Макавея, то ім, очевидно, не спадає в голову одна проста думка. Дійсні факти того типу, що вгорі наведено, добре відомі не лише тим, що опинилися по-за межами України, а ще більше відомі тим, що там залишилися, — і українцям, і жидам, що були свідками та жертвами описаних ексесів. Що мусіли відчути і ті й другі, коли дійшла до них звістка про стріли «містника жидівського народу», а ще більше коли довірюються вони (а про се дбас большевицька преса) про нинішню какофонію жидівської преси? На кому ж лежить відповіальність за майбутні ексеси, що вже починають та що, як всяке стихійне явище, легче розбурхати брудною демагогією, ніж утихомирити, тим більше — припинити?

П. Сухоцький.

ДО СПРАВИ НАЦІОНАЛЬНОГО ОБ'ЄДНАННЯ.

Надзвичайно велике зацікавлення об'єднанням та жваві дебати на 4-й Конференції Української Еміграції в Румунії викликало питання про Українське Національно-Політичне Об'єднання за кордоном.

Ідею такого об'єднання Українська Еміграція в Румунії висунула ще в 1923-му році на своїй першій організаційній Конференції.

Тому спроба практичного переведення її в життя українськими політичними угрупованнями в Чехо-Словаччині, не могла не викликати тут самого широго співчуття та не менш широї і глибокої уваги.

З напруженим зацікавленням заслухали делегати Конференції проект платформи об'єднання (див. «ТРИЗУБ» ч. 45) та резолюцію з цього приводу, запропоновану докладчиком.

Від'ємне, щоби не сказати пригнічуєче, бражіння на делегатів Конференції, зробило таке місце з проєкту платформи б'єднання.

«Своє відношення до політичних акцій Уряду У. Н. Р. об'єднання виявить в процесі своєї діяльності»...

Така невиразливість позіції об'єднання, особливо тепер, після нечувано-варварського убивства Голови Директорії У. Н. Р. Симона Петлюри—єсть більше ніж несподіваною, вона є просто ізразумілою.

Тим більше, що сама платформа об'єднання стверджує, що «останнім актом сувореної волі українського народу було створення УРЯДУ У. Н. Р.».

Збереження і сама актуальна підтримка Центру У.Н. Р. особливо тепер, коли для знищення його, ворожі сили не зупиняються ні перед жадними засобами, є питанням не лише національної чести, але й політично-державної дозрілості Української Нації.

Зважаючи на таку позицію об'єднання, що до Уряду У. Н. Р., Українська Еміграція в Румунії вишила дати свою підтримку пражському почину лише умовно.

Другим моментом, на який було звернено увагу під час дебатів на Конференції, це відсутність в складі об'єднання таких політичних угруповань, як соціал-демократи, соціалісти-революціонери, (центральної та правої течії), союз українських хліборобів та ін.

Зважаючи на те, що в цих дебатах доводилося брати участь також і автору цих рядків, передаю їх в протокольному характері.

Ілько Гаврилюк підкреслює, що за нашою роботою тут в Румунії слідкують не лише українські еміграційні осередки за-кордоном, але й більшевики на Україні. Тому до тих постанов, які виноситиме Конференція, треба ставитися зі сугубою обережністю. Треба уникати всього, що може пошкодити об'єднанню або що можуть більшевики використати для дискредитації еміграції в очах українського населення. Базуючися на цих міркуваннях, промовець пропонує не запрошувати до об'єднання Союзу Українських Хліборобів, а коли й запрошувати, то лише хліборобів-демократів.

Всім відомо, що промовець далі, що українські хлібороби-державники стоять на платформі монархічній і об'єднуються навколо Гетьмана Скоропадського.

Постать Павла Скоропадського на Україні добре відома. Український селянин не забув його карних експедицій. Коли він довідається про те, що еміграція договорюється з Скоропадським, то це зробить лише негативне враження і може навіть сприятиме скріпленню більшевизма. (Олески).

Ол. Долянью визначає: «Які-б постанови ми тут не виносили більшевики зуміють їх перекрутити й піднести масам в тому вигляді, в

якому вигідно теперішнім окупантам України. Тим часом, наколиб-українській еміграції дійсно пощастило об'єднатися від лівого й до право-го крила, включно до прихільників Скоропадського, то дядька це не наля-нало-би, а навпаки лише потішило-би. Він, напевно, сказав-би: «Нарешті таки еміграція наша дійшла до розуму. Аж тепер ми матимемо свою дер-жаву».

І. Н о г а - Н о в і ц ь к и й підкреслює, що на Україну можна з'яви-тись лише з прaporом Української Народної Республіки. З Гетьманом, а особливо з Скоропадським ліпше не з'являтися, бо небезпечно.

П. Г о р б у н і в та П. С е м е н к о підтримують думки Гаври-люка Ілька й підкреслюють, що гетьманці не мають жадкої сили. З Геть-манчиною на Україні звязуються живі ще й по-нині спогади про карні експедиції та про страшні насильства над селянами.

Проф. К. М а ц і є в и ч зазначає, що формула «Союз Українських Хліборобів» охоплює всі течії українських монархістів, а не лише хлібо-робів-державників.

Після большевицьких карних експедицій, коли за неуплату продпо-датку, або за убивство комуніста руйнувалися гарматним вогнем цілі села, я гадаю, каже проф. К. Мацієвич, що спогади про сумної пам'яті карні експедиції гетьманського періоду не такі вже нині гострі. Тим часом, оскільки ми стоймо на ґрунті виразної позиції Об'єднання до Уряду У.Н.Р. то й участь хліборобів у цьому об'єднанні залежатиме від тієї позиції, яку вони зайдуть у цьому питанні.

Взагалі-ж справу об'єднання треба ставити в такий спосіб, щоби воно нікого не відкидало. Тим більше, що кожна група, пристаючи до Об'єднан-ня, може це зробити з певними для себе застереженнями.

Що стосується до Хіборобів-Державників, то тут цілком слушно зау-важували, що вони не мають широкого підпіртя серед українського насе-лення на Україні, але цього, будучи об'єктивними, не можна сказати про них за-кордоном. Тут, в певних державах, вони мають досить великі і міцні звязки. Нехтувати цими силами в кооперованій боротьбі українських активних сил за Незалежну Державність, на мою думку, не слід. Взагалі справу входження до Об'єднання таї чи іншої політичної групи належить залишити на вирішення самих цих груп.

Д м и т р о Г е р о д о т . «Для організованного українського гро-мадянства в Румунії ідея політичного об'єднання не є новою. Вагу такого об'єднання всі розуміють і над нею уже не дискутують. Ставляться лише питання про те — хто має входити в це об'єднання. Ми завше стояли на ґрунті самої широкої доступності. Нашим гаслом було і єсть — боротьба за незалежність і соборну Українську державу, а не за форму цієї держави. Пан Ілько Гаврилюк пропонує в проектованій нашій резолюції слова: «Союз Українських Хліборобів» замінити словами «Українських Хліборобів-Демократів». На мій погляд це звужує рамки об'єднання. Тому такої зміни в резолюції я пропоную неробити».

І л ь к о Г а , р и л ю к . «Я, на жаль промовець, пропоную Дмитрові Геродоту бути послом, запрошуючи до об'єднання хліборобів, запро-сити тако-ж і українських комуністів з Харкова. (Олески). Ми змагалися під прaporами Української Народної Республіки і тому можемо підтри-мувати лише гасла демократичні та соціалістичні.

Д м и т р о Г е р о д о т . — «Мета політичного об'єднання — з'єд-няти активні українські сили, що змагаються за Незалежну Українську Державу. Українські комуністи стоять на платформі З-го Інтернаціоналу, який не визнає не тільки Української, а взагалі ніякої державності. Коли п. Гаврилюк вкаже мені таких українських комуністів, які стоять на плат-формі Незалежної Соборної України, то я запропоную тоді запросити і їх до об'єднання. (Олески). Я таких комуністів, не знаю. Тому говорити про участь їх в українському політичному об'єднанню не доводиться. Ми й вони — дія ворогуючі таборі. На українських комуністів ми дъбимося як на відпоручників московської окупаційної влади на Україні. До того, часу поки це так, ми можемо говорити лише про об'єднання проти них, а не з ними».

Текст резолюції, з приводу Українського Національно-Політичного Об'єднання, прийнятий 4-ю Конференцією Української Еміграції в Румунії, звучить так:

«Ознайомившися з діяльністю організованого в Празі Комітету по утворенню національного політичного об'єднання за кордоном та з виробленою цим комітетом платформою цього об'єднання, Конференція Української Еміграції в Румунії, з почуттям величного задоволення констатує, що ідея об'єднання всіх національно-свідомих сил для боротьби за визволення своєї Батьківщини, які було висунуто ще Першою Конференцією Української Еміграції в Румунії, отримали нині таке широке розповсюдження та не менш глибоке співчуття серед широких кол укранинського громадянства, що справа дійшла вже до практичних спроб перевести в життя громадське об'єднання на політичному ґрунті. А між тим воно, єсть найбільш тяжкою до зреалізування формою суспільного об'єднання.

Залишаючися на засадах, які ухвалено попереднimi Конференціями Української Еміграції в Румунії та визнаючи також, що після трагичної смерті національного Вождя Симона Петлюри, який своєю особою об'єднував найбільш активні сили громадянства, Конференція Української Еміграції в Румунії констатує, що організаційне об'єднання цих сил стало нині ще більше необхідним, а тому вона широко вітє спробу Пражського Комітету і вважає зі свого боку необхідним її активно підтримати, прийнявши участь в об'єднанні через Представників свого Комітету, що репрезентує поверх тисяч організованих українських громадян.

Співчуваючи справи політичного об'єднання та розуміючи всю його вагу Конференція Української Еміграції в Румунії не може не звернути уваги на те, що дійний авторитет та визнання громадянства нова організація матиме лише при умові, коли вона набере характер фактичного об'єднання усіх найбільш важливих чинників нашої громадсько-політичної діяльності.

З цього боку Українське Громадянство в Румунії повчено констатувати відсутність в Комітеті представників Української Партії Соціал-Демократів, яка і по історичним своїм заслугам перед українським вільським рухом і по тій ролі, яку вона відограє зараз на міжнародному терені, уявляє собою один з самих важливих елементів нашого громадянства. Теж саме мусимо ми зауважити про відсутність партії соціалістів-революціонерів (центральної та правої течії), Союзу Українських Хліборобів і т. ін.

Навряд чи активне, поважне і авторитетне політичне об'єднання може творитися без участі цих важливих чинників політичного життя України, української політичної акції, а саме в питанні про відношення до Уряду Української Народної Республіки, вироблена Пражським Комітетом платформа вживана, такої сумнівної, нічого не вяснюючої позиції, як та, що відношення це з'ясується в процесі діяльності Об'єднання.

Зважаючи на це, Конференція Української Еміграції в Румунії, при сучасних умовах, може дати свою підтримку Пражському почину лише умовно.

Постанова Конференції Української Еміграції в Румунії про участь в політичному Об'єднанню може бути переведена в життя Комітетом лише після виснення та усталення об'єднанням відношення до уряду У.Н.Р., а також в залежності від відношення до Об'єднання зазначених вище політичних уgrupовань.

Фіксуючи свою позицію до Уряду У.Н.Р. Українська Еміграція в Румунії стверджує, що вона стоїть на ґрунті найактивнішої його підтримки. Вона вважає, що після мученицької смерті Головного Вождя У.Н.Р., всяке поборювання останньої було і єсть морально негідним, політично недопустимим і для справи нашого національного визволення шкодливим».

Букарешт.

Дмитро Геродот.

УКРАЇНСЬКИЙ НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ В БЕРЛІНІ.

В перших числах падолиста цього року одкривається в Берліні Український Науковий Інститут, що його засновує своїми заходами Українське Товариство Допомоги Біженцям. Інститут організується по типу т.зв. Forschungsinstitut і має служжі передовсім розвиткові та поглибленню дослідів над життям українського народу в його минулому і сучасному, а також допомагати наяв'язанню духових взаємин між українськими та західно-европейськими науковими кругами. Він ставить собі завданням знайомити чужі наукові кола — німецькі, англійські, французькі та ін. з розвитком і з досягненнями українських наукових дослідів, що ведуться як на укр. землях так і за кордоном. Наукова корпорація Інститута складається з членів, звичайних, які займають одну з дослідчих катедр при Інституті і ведуть в ньому постійну працю і з членів надзвичайних якими можуть бути як українські вчені так і чужі — такі, що працюють в обсягу українознавства, або слав'янознавства взагалі. При Інституті намічені такі дослідчі катедри: української історії (історія української державності окремо, й окрім — історія економічних, соціальних і культурно-громадських відносин), народне господарство України, релігійні відносини, історія укр. права, історія матеріальної культури, мова і письменство, етнологія і етнографія. Поки що обсаджені не всі катедри, і даліше їх обсадження залежатиме від матеріальних засобів, якими розпоряджатиме Інститут.

Діяльність Інститута має виявлятися в науково-дослідчій праці, його звичайних членів, кожного з обсягу його фаху, в читанні наукових рефератів і доповідей на засіданнях Наукової Колегії Ін-та, в читанні систематичних курсів і окремих викладів про Україну для чужої публікії, передовсім німецької, в читанні спеціальних курсів для укр. студентства, що вчиться по високих школах у Німеччині — в місцях більших студентських колоній (Берлін, Мюнхен, Данциг), і нарешті — в науковім видавництві.—Інститут має видавати свої «Записки», де міститимуться наукові праці з українознавства мовами українською, німецькою, англійською, французькою і російською.

На директора Інституту покликало проф Українського Університету є Празі Д. Дорошенка. На дійсних членів поки що запрошено: В. Липинського, (по катедрі історії української державності), профес. І. Мірчука (по катедрі релігійних відносин) і доцента В. Залозецького (по катедрі історії матеріальної культури).

При Інституті утворюється кілька стипендій — для молодих українських дослідників, що готуються до наукової діяльності, і для українських студентів, що вчаться по високих школах у Берліні.

Хроніка.

З ВЕЛИКОІ УКРАЇНИ.

— Засідання етнографічної комісії. У середу, 6 жовтня в приміщенні УАН (бібліотека Антонович) відбулося засідання етнографічної комісії. Д-р Сингалевич зачитав доповідь на тему: «Українські лірники». (Пр. Пр.» ч. 229).

— Інститут східніх мов у Харкові. Всеукраїнська Наукова Асоціація Сходознавства відкриває в Харкові всеукраїнський інститут східніх мов. Інститут сприятиме поширенню знання східніх мов на Україні. (Пр. Пр.» ч. 229).

— Здобуте в Ольвії — українським музеям Коштовні історичні речі, що їх знайдено на розкопинах в Ольвії розподілять між українськими музеями. У грудні в Київі Академія Наук в лаштует виставку цих речей. (Пр. Пр.» ч. 227).

— Розкопки в садибі Трубецького в Київі. В садибі Трубецького (що біля десятинної церкви) провадяться розкопи. Брівень з землею на 2-2,20 метрів знайдено — стародавнє кладовище, 14-16 ст. Виявлено два типи похорону; трупопокладання в дерев'яй труні та трупопокладання без труні. Деякі кістяки навіть без труні, збереглися добре.

Працю над операуванням кістяків виконують не тільки асистенти, але й завідувач розкопинами С. С. Гамченко. (Пр. Пр.» ч. 226).

— Розкопини на Черкащині. Учора, проїздом до

Чернігова, у Київ прибув дійсний член всеукраїнського археологічного комітета тов. Молічев, що робив археологічні розкопини, за дорученням всеукраїнського археологічного комітету, в с. Маслові на Черкащині, і дослідження пам'ятників Трипільської культури. в разом з нашим співробітником тов Смолічев розсказав, що під час розкопин знайдено поле похоронних урн двох типів; видно, що за тих часів мертвих і ховали і сплювали, речі, римського типу — фібули, кістяні гребінці різний посуд., урни, миски, вази. Вже розкопано 15 могил, є ще 10 десь могил, що доводить, що там осіло жила людність за 2-5-го віку по Р. Х. Усі найдені речі передано Черкаському окружному музею. (Пр. Пр.» ч. 228).

— Археологічні розкопки в Шевченківській окрузі, що їх проводив з 18 по 28 вересня дійсний член Всеукраїнського Археологічного Комітету при УАН П. І. Смоличев, виявили в с. Масловій (околиці Златополя) некрополь (могильник) — II-V ст. нашої ери.

Серед могил траплялися обряди трупопокладання та трупоспалення. Речі, що їх знайдено в могилах, а саме: гарний посуд римського типу, римські прикраси фібули то-що, вказують на торговельні зносини людей що їх тут поховано з римськими провінціями. Національність мешканців Україні тої доби досі є об'єктом суперечок — отже ці досі малодослідженні «поля похоронних урн» мабуть краще, за археографічні (писані) джерела, дадуть реальну, матеріальну підставу для розвязання цієї проблеми археологічним шляхом.

Всі речі (навіть є цілі урни!)

хоч вони є великі унікуми, залишаються в черкаському музеї.
(Пр. Пр.» ч. 229).

— Київо-Печерська Лавра — Державний Заповідник. ВУЦВК ухвалив визнати Київо-Печерську Лавру історичним культурним державним заповідником і реорганізувати її у всеукраїнський музейний городок.

Розгром Української Автокефальної церкви.

Те що большевики зараз роблять з українською православною автокефальною церквою інакше не можна назвати як її розгромом.

Разом з арештом митрополита Липківського та членів Всеукраїнської Церковної Ради у Київі, заборонено відвідувати засідання цієї Ради.

По всій Україні на провінції переведено масові арешти панотців Української автокефальної Церкви та заборонено переводити засідання Церковних Рад на місцях.

Коли до цих фактів додати, що на Україні зараз протежуться представники так званої тихонівської церкви, яку в застрашуючий спосіб переслідують на Московщині, то методи новітніх «українізаторів» виявляються у всій своїй наготі.

В теорії — рішучий українізаційний курс, на практиці — нищення всього, що має виразно національні ознаки.

Для закордону — притягнення до будівничої праці (оскільки вона взагалі можива в совітських умовах) українців з місцевого населення, а для внутрішнього вжитку — роз'яснення «совітських сенаторів з Москви» про ріжні послаблення для зайд-чужинців, що свідомо їх українізуються й не хотять українізуватися.

Цим і пояснюється систематичне відсунення (під ріжними претекстами а часом і без них) останнього терміну для українізації цілого державного апарату Совітської України.

Совнарком України совісливо

виконує обов'язки московського генерал-губернаторства на Україні.

Переслідування автокефальної церкви лише за те, що вона є національно-українська мусить всім закордонним головотіпам, які захоплюються «українізаційним» курсом совітів на Україні, сказати більше, ніж всі самі гомінікі ламентації комисарствуючих словоблудів.

Тут належить підкреслити ще один факт, а саме — повне замовчування совітської преси про переведений владою розгром української автокефальної церкви. Арешти й висилки українських пан-отців (а може навіть і розстріли) переводяться з додержанням великої таємниці.

(УКРАЇНТАГ).

Релігійне «Сменование» на Україні. Не можемо не подати до відома наших читачів оці листи, що друкуються в «Прол. Пр.». Хай читач сам робить з них висновки.

«Перебуваючи 4 роки священиком, я переконався, що свою працею не користу приношу трудящим, а саму шкоду, чéрез що я, залишивши парафію ще в м. березні ц. р. надалі зовсім зрікаюсь цієї праці, шкодливої для трудящих Радянських Республік. Прохаю відповідні установи вважати мене не за священника, а за трудівника селянина с. Коробачина, Брус. р.

Колиш. свящ. Ю. Ковриженко».

«13 років як мене висвячено в попи, 13 років я був представником буржуазної власні вкореняв релігійний дурман у народ. Це робив я несвідомо, бо одне те, що виховання одержав таке, а друге — це матеріальне становище, що було дано «представників». Тепер я цілком зрозумів, що попівська религія є обман, що попи показують людям шлях, котрим самі не йшли й не йдуть, що вони тільки іншим показують шлях на небо, заставляючи собі всі багатства природи, які і використовують через «рабів божих» для себе тільки.

Упевнivсь я, що релігія є спосіб зберігати буржуазно-капіталістичний лад, а тому я сьогодні зрікаюсь попівства і прохаю всє громадянство заочно вибачити мені мої провини, я в майбутньому свої знання призначаю на боротьбу з темрявою а найбільше з релігійним дурманом.

Колишній піп Мітрополіт Філоновський.»
(Пр. Пр.) ч. 228).

Українізація ради апарату Окружною комісією Українізації держапарту перевірено знання української мови 2,634 службовців Полтави та розроблено матеріали на 2.384 чол., з них залишено до 1-ої категорії 642 чол. (27 відс.), до другої — 1405 чол. (55 відс.) і до третьої — 436 чол. (18 відс.). Перевірку решти закінчать до 15 жовтня.

(Пр. Пр.) ч. 229). —

Нові національні Ради. ЦК нацменшостей ухвалив організувати на Україні 198 нових національних сільських селищних рад — 133 російських, 34 єврейських, 21 польську, 9 німецьких, одну грецьку.
(Пр. Пр.) ч. 229).

ВУЦВК ухвалив включити курорт Гола Пристань Херсонської округи до числа курортів загальнодержавно-республіканського значення.
(Пр. Пр.) ч. 226).

Пощирення території АМРР. Президія ВУЦВК ухвалила постанову про збільшення території Молдавської Радянської Республіки шляхом включення до неї 12 сіл, що раніше входили до складу Одеської та Тульчинської округ.

(Пр. Пр.) ч. 229).

«Заселяють». Відкрився пленум всеукраїнського комітету т-ва земельного влаштування трудящих євреїв. У доповіді управи говорилося, що за останні 7 місяців перевели велику роботу що до вербування нових членів до лав т-ва та до переселення євреїв. Тепер ОЗЕТ має на Україні по-над 30.000 членів.

Представник ОЗЕТ з Криворіжжя сказав, що в Никопільському

та Шомлохівському районах Криворіжжя для єврейського переселення віділено 27.500 гектарів землі. Там розбито 30 селищ з 2.000 дворів. Весною цього року до Криворізької округи на землі єврейського колфонду прибули 395 родин, а в осені переселилося 715. Отже за весь рік до Криворіжжя переселилось по-над 1100 родин, з них 570 бідняцьких, а решта маломіцні. Тільки 18 семейств мало по 500 карб. власних коштів.

Як тільки прибувають пересельці на місця їм дають живий та мертвий реманент, засівний матеріал і кредит на житлобудівництво. Всі категорії пересельців одержали щось із 600 різних сільгоспмашин. Живим реманентом пересельців забезпечені. За перший же рік роботи євреї — хлібороби заняли з десятини ярини по 50 пудів, цебто стільки, як і околишні селяні.

(Пр. Пр.) ч. 228).

Із серії анекdotів про «українізацію». Ще в 1925 році на Кожанській цукроварні розпочалися курси українізації, до яких було записано понад 40 чоловіків. Протягом деякого часу всього на курсах залишилося 22 чоловіки, з них 2 жінки не службовців кантоні, а всього службовців по конторі Кожанської цукроварні більш ніж 30 чоловіків, із котрих 10 чоловіків курсів зовсім не одвідували. Випуск курсантів, що відбувся в кінці червня місяця ц. р., дав наслідки такі: 1-ша група 8 чол., 2-га група 9 чл. і 3-тя група 5 чол. Але ці 5 чоловіків з 3-ої групи не дуже турбуються про те, щоб підвищити свій рівень в українізації, а навпаки. Князь Оболенський, спец на тій цукроварні, що попав до 3-ої категорії, як приїхав з Київа то й каже: «то все ерунда, никаких увальщень не буде, я много спрашивали в Києве, много есть 3-ї групти и не увольняют».

(Пр. Пр.) ч. 227).

Виставка праць академика М. С. Грушевського у В. Б. У. У звязку з планом урочистого святкування ювілею шостидесятиріччя з дня народження й 40-річчя

літературно-наукової діяльності академіка Михайла Сергійовича Грушевського, що його виробив організаційний ювілейний комітет, Всенародня Бібліотека України 2-го жовтня улаштувала в своїй загальній читальні (Бульвар Т. Шевченко, 14) виставку книг. З огляду на те, що немає ніякої можливості подати всю величезну літературно - наукову продукцію ювілянта, було виставлено тільки головні його роботи, які розташовано по таких розділах: 1) Праці акад. М. С. Грушевського з історії України та з всесвітньої історії; 2) Книжки й брошюри з українського питання; 3) Книжки й брошюри з політичних питань; 4) Література — оповідання, п'єси, історія української письменності.

Багато експонатів — французькою, німецькою та англійською мовами.

С книжки турецькою та болгарською мовами. Всього було виставлено 400 експонатів. Книжки зібрано не тільки з бібліотеки всенародної, а також з ІНО, з бібліотеки проф. Антоновича, Б. Грінченка й інших. До виставки складено картотеку (1.000 карток.) Консультаційно-виставочний відділ з відділом Україніка складає бібліографію наукових і літературних праць М. С. Грушевського, за часи 1905 по 1926 р., як доповнення до відомого реєстра наук., і літерат. праць проф. М. С. Грушевського за 1888-1904 р., що його склав І. Е. Левицький.

У ФРАНЦІЇ.

Поворот В. Прокоповича. До Парижу повернувся цими днями після місячного перебування на провинції В. Прокопович.

— Концерт-свято пам'яті І. Франка у Парижі. 25 вересня у Парижі відбулося свято-концерт пам'яті десятих роковин смерті І. Франка. В організації його взяло участь все громадянство без різниці поглядів. Це свято мало бути улаштоване ще в червні, але жалоба по Панові Головному Отаманові з одного боку, а потім літній роз'їзд з другого боку, змусили організа-

торів перенести його аж на кінець вересня місяця.

Отже, оцінюючи свято як з організаційної боку, так і з боку морально-естетичного, треба сказати, що великий час для підготовлення його не був організаторами використаний, як слід. Залю для концерту було взято, як найгіршу в смислі акустики, сцену залишено в натуральному вигляді, коли не рахувати того, що на ній стояв малесенький мольберт, а на ньому ще менший портрет Ів. Франка, якого не єсі й бачили, хто був у салі.

Акустика салі опреділила і успіх програму в певній мірі, коли забути проте, що сам програм теж був зложений, розуміється, по неволі, не зовсім на тему, бо, як би не кантата на честь Франка і не декламація пані Н. Дорошенкові, то можна було б і не знати, що саме святкується. Між іншим чудернацька ріжнородність програмів наших концертів — це явище загальне, бо артисти, звичайно ширі українці, ніколи нічого не знають українського з того що було б в даннім випадку до речі, а вивчити, попрацювати, до такого геройму вони ще не дійшли.

Отож що-до програму, то щоб не вдаватися в дріб'язковість, скажемо що реферата на тему про «життя і значення» І. Франка, прочитаного аби як та й написаного не краще, ніхто не слухав. Співи пані Антонович та Міліч технично були добри, але по сути Франко в них не був винний. Хор, під орудою п. Миколайчука, цього разу, з причини очевидчаків від'їзу частини співаків і акустики, був нижче свого звичайного рівня. Не можемо для добра українського мистецтва втриматися, щоб не сказати, користуючись випадком, пари слів про те, що хорові так само шкодить вічно один і той же програм, як і солістам. Не можна безкарно й безконечно на панаході і на весіллі співати «Іхав козак за Дунай». Краще проспівати одну пісню але на тему концерту, і добре. Багато губить хор від того, що шановний його диригент ніяк не хоче змінити своєї манери диригувати, вона лишається на превеликий жаль вульгарною. Мог-

ло б бути інакше, бо п. Миколайчук має всі данні стати нарешті дирігентом.

Як би не декламація пані Н. Дорошенкової та гра на бандурі п. Ємія, то безумовно концерту б не було, або принаймні він не лишив би доброї пам'яти. А так лишилося все ж велике враження. Багато з публіки перший раз почуло спавжнє глибоке українське мистецтво, з здивуванням констатувало, що ми українці маємо спрівід великих ідейних артистів, які можуть робити честь якому завгодно народові.

Матеріальний успіх концерту (чисельний прибуток 570 фр.) по за всіким сумнівом ніяк не можна поставити на рахунок організації, виключно на рахунок того, що українське громадянство у Парижі своєю виконало свій обов'язок, пом'ятаючи, що спорудження пам'ятника Ів. Франкові є святим обов'язком всіх.

З чужинців на концерті нікого не було і це шкода. З видатних приїжжих українців на концерті ми зауважили: проф. О. Шульгина і проф. Гольдельмана, був. м-р жидівських справ УНР. Нотабілітет парижської української колонії за виключенням хворих і вихавших з Парижу був у повному складі. Це мусимо зазначити в супереч тим чуткам, які розповсюджують співробітники большевицьких газет, яких страшно вралило те, що українська колонія однодушно взяла участь в цьому національному святі.

І. Заташанський.

— Українське Військове свято. По закінченню та борового періоду української армії, коли силу обставин, військові мусіли розсіяться по цілій Європі, значна їх частина осіла у Франції. Спеціфічність умов життя в цій країні, де, не маючи жадної сторонньої допомоги, кожен мусів взятись за фізичну працю і в першу чергу пристосувати себе до цих нових умов, не давали змоги заняться своїми фаховими, чисто військовими, завданнями. Та й ہzagalі по закінченню збройної боротьби військове питання занепало, відійшло на бік і

майже не трактувались навіть в нашій пресі. Не можна признасти такий стан річей за нормальній і бажаний. Збройна боротьба в тих чи інших обставинах нас ніколи не міне, і ми мусимо бути до неї добре підготовлені і зорганізовані на пошані до наших минулих традицій аби мати перемогу майбутньому.

Це очевидно мала не увазі ініціативна група військових, яка на своєму засідані 3-го жовтня вирішила звернутись і звернулась до всіх військових українців з такою відозвою:

«Шануючи військові традиції нашої минулої боротьби, звязуючи і виводячи їх з історичного минулого Українського Війська, ми ініціативна група, закликаємо відвіткувати, свою військовою сім'єю, історично-традиційне військове свято — Покрови св. Богородиці — захистниці і патрона Війська Запорожського.

Приймаючи на увагу обставини нашого сучасного життя відвіткування переноситься на неділю 17-го жовтня.

Всіх бажаючих старшин і козаків запрошується прибути в неділю 17-го жовтня на 11½ годин до української церкви, де відбудеться панахида по всіх, що полягли в визвольній боротьбі: По панахиді покладення вінка на могилу Головного Отамана С. В. Петлюри, нашого національного героя.

О другій годині товариський обід.»

Ця відозва була широко розповсюджена в Парижі і на провінції і найшла всюди ширий відгук. Отримано багато листів з різних місць з побажаннями успіху і грошевими пожертвами на вінок Головному Отаманові. (Грошовий звіт буде вміщено в слідуючому числі «Тризуба»).

В неділю 17-го при переповненій церкві відбулась Служба Божа і потім урочиста панахида по всіх поляглих за визволення Батьківщини. По середині церкви великий вінок з національною стрічкою призначений на могилу Головно-

го Отамана. По панахиді всі присіть відправились на кладовище і оточили могилу С. В. Петлюри. п. п. Генерали Вдовиченко і Капустянській приносять вінок і кладуть того на могилу. «Спи спокійно, наш Отамане, твоя українська армія буде й на далі захищати інтереси Батьківщини», говорить п. Ген. Капустянський. Хвилина сумної мовчанки. Затім урочистий спів присутніми — «Вічної пам'яті», і віддаючи останню пошану, всі відходять з кладовища.

Військові їдуть на товариський обід. Велика салля, правда не дуже захистна, дає зможу вільно розміститись бб людям; обід проходить в теплому піднятому настроєнні. В коротких промовах пригадається минуле, степи України, де ревіли гармати і де ми кровію й залізом доказували свою правду. Вічна пошана всім в борні полеглим. П. Ген. Вдовиченко пропонує передати вдові й доньці покійного Головного Отамана співчуття й прихильність всіх військових, всі на знак пошани встають.

По обіді, за шклянкою кави, піднімається питання про утворення сталої військової організації в Парижі. Всі сходяться на необхідності такої організації. Висловлюється де-кілька думок про цілі і напрям об'єднання військових, при чому більшість скликається до того, аби об'єднання носило чисто фаховий характер і було лише школою для молоді.

З огляду на те, що питання це потрібє детального обговорення і ширшого обміну думок, вирішено, зібратись в суботу 23 жовтня на Лятур Мобур.

— Громада в Крезо
та Моншане. Після лікві-

дації непорозуміння, яке довгий час тривало межі членами Громадської Ради і паралізувало її діяльність — переобрана Рада взялась з захопленням до творчої праці. При Громаді утворився артистичний гурток імені Кропівницького, який зараз готове, до вистави «Невольника». На праці гуртка зле відбивається брак жіночих сил. Поряд з артистами працює хористи, але, за браком тих же жіночих сил, зовсім не можливо утворити мішаного хору. При Громаді — функціонує бібліотека-читальня зорганізувалась футбольна команда, для котрої Рада придбала м'яча. Зле, що керівник команди п. Олександров несподівано виїхав з Крезо, не залишивши відповідного заступника. Та при бажанні команда собі даста раду. Зараз при Раді працює комісія над улаштуванням громадської кооперативної їdalnі 1, здається, на перешкоді тільки й стойть, що брак підходящого мешкання, бо мається на меті при їdalnі відчинити і клуб-читальню, аби дати спрацьованому громадянинові іжу не тільки для тіла, але й для душі. Численність українців в Крезо та Моншане значно збільшилась, з 30 майже до 300, та, на жаль, кількість членів Громади побільшила дуже мало, — ледве 40. Надзвичайними Зборами Громади, від 14.VII.26 р. ухвалено дати денний зарібок на фонд «Вшанування Пам'яті і Охорони Чести Пана Головного Отамана С. Петлюри». Зібрати гроші і надіслати по принадлежності доручено Громадській Раді. Дивно, що ця постанова торкнулася чомусь тільки по більшості дійсних членів Громади, — а решта?... Хіба може не знали, хто був Симон Петлюра?...

П-ч.

Бібліографія

— «Но в а У країна» (серпень-вересень) ч. 5-6. Прага.

Багато разів запитував я себе чому має більше права називатися «Новою Україною» — «Нова Україна» въ Празі, аніж «Стара Україна» у Львові і відповіди не знаходив. За стілки часу видавання нічого дійсно нового «Нова Україна» не породила. Журнал претендує на «силу аргументів», на монополію нових ідей, заявляє своє повне право власності на ідейне керовництво будучини... І в результаті... сторінки його регулярно нагадують спалену сонцем Сахару. Відно Бог покарав українську сучасну еміграцію, пославши їй карикатуру на Михайла Драгоманова і «Громаду». Що було б, як би М. Драгоманів був тепер у Празі і редактував «Нову Україну»? Це був би дійсно великий «Колокол» Герцена, могутня течія, яка б могла на довгий визначити шлях українському рухові у всій його комплексності.

На жаль це мрії. «Нова Україна» — це перегар лише старих фракційних сварок, інтриг з претензіями на опіку над усім, на «весенійство», і на безапеляційність, без глибини ерудиції і передчуття подій і громадських процесів.

Або парадоксально, або вульгарно — оце вам определення ідеї і способу писання «Нової України». Нова книжка «Нової України» мae в собі всі гріхи передніх, хіба тільки, що передає її вже колегія, а не М. Галаган, Н. Григорій і М. Шаповал, як то було раніше. Ажітація, фонтан слів, безплідних афоризмів, ідеїна порожнечка і, чим далі до кінця книги, тим більше лайки.

От частина статті М. Шаповала. Велика, з серйозною назвою «Большевизм і Україна», йде першою в книзі. Здавалося це мусів бути, коли не «кладезь пре-

мудrosti», то у всякому разі щось серйозне, відповідальне; ні, на жаль, — це парадокс, це піраміда афоризмів, яка невідомо чим скінчиться... Головна ріжниця між окупациєю і між еміграцією, на думку М. Шаповала, є та «що еміграція може орудувати силою аргументу, тоді, як окупация орудує аргументом сили». Скажіть на милість, які консеквенції можна видавити з такого натягнутого постулату? чи це писано з глибин розуму, чи це для того, щоб блиснути афоризмом, щоб забити памороки якими напівграмотним читачам? Чи може це хитрість тонкої фразеології, яка здається десь на прикінці статті. Цю фразу можна читати і з початку і з кінця і не знайти в ній нічого. Тим часом треба думати, що це є лише жалкування за тим, що де-хто, в час боротьби занадто поспішно покинув «аргумент сили» і заховався десь далеко від боротьби за «силу аргументів», жалюгідних аргументів, майже неіснуючої у нас класовости. Манія поділу суверенно опанування нашого лицаря «сили аргументу». Трохи далі, після гри слів з «аргументами» М. Шаповал пускає новий фейрверк, аксіому — «окупація бореться за комунізм і організована в партію і установи з єдністю мети, а еміграція бореться за українську незалежну державність, несучи з собою ріжнометну мотивацію». Неуважний читач скаже: «Геніяльно». От так М. Шаповал! Які вирази, форми... Подумайте «ріжнометна», «однометна». Чи ж варто далі боротися. «Пускайтесь куме на дно» сили «аргументу» і все. Пирхавка провідуде возвращенство, а це інакше назвати не можна, як «пораженство». На ділі повіще «ізреченіє» є не більше й не менше, як «аргумент» Козьми Прutкова по формі і неправда по сути, бо сам М.

Шаповал констатує, що сучасна криза большевизму «є кризою мети». Розуміється, кризою мети не лише в собі, а й на зовні, у відношенні до такого окремого питання, як українське. Чого тоді варте констатування «однометності» і «ріжнометності». От в цьому, і весь секрет усієї статті. Ми не знаємо точно, чи вивернеться з накопичення афоризмів в наступній кризі автор, але судячи по закінченню нинішньої статті твердженням, що «криза большевизму є кризою тільки його власною, а не кризою соціалізму», думаємо що в той спосіб, що беззапідійно заявить, що «ми маємо в руках силу аргументу і позаяк українська еміграція ріжнометна, а кризи соціалізму немає, а навпаки є повна згода і братерство, то після упадку большевизму ми вкупі з російськими есерами показемо Вам «кузькину мать». Справді, ми нічим не гарантовані, що, після наведених тез, автор цієї статті не договориться до такого кінця. Коли дійсно так піде думка М. Шаповала, то лишається тільки її перевести в життя, так як рекомендує п. Н. Григорій-Наш в статті «На перелом»—створити-создеп, який займався би невідповідальною балаканиною і був біз самого початку паралізований відсутністю ясної мети.

Ми думаємо з приводу цього, що латинці ніколи є збудували б сильної держави і республіки, якби покладали надію на якусь картагенську партію і як би, в час небезпеки, ставили на чолі своїх сил паралізовані ряди чи буржуазні чи соціалістичні.

М. Шаповал цінить еміграцію лише за « силу аргументу», за фрази, бо він сам фразер, Ми ж радимо українській еміграції розцінювати себе краще, як добрих 6-7 дивізій, готових стати до розцифрування подій на Вкраїні, як тільки до того буде змога, але не для того, щоб підняти там прapor 2 і $\frac{3}{4}$ інтернаціоналу, а для того щоб здобути кордони і дати змогу українському народові вільно в своїй державі виявити свою волю і встановити лад більшості. Українська еміграція, ми певні в тім, не піде не за свою метою і

не спокуситься на гарні, але безплодні слова і ідеї, як скажемо для прикладу, ідеї Анжелики Балабанової, російської большевички, що там же в «Новій Україні» містить свою поезію «Зойк матерів», яка кінчиться таким закликом: «О, Волго мати, тебе благаєм ми Прийми ж у лоно нас своє, прийми...»

Українська еміграція, певно, нічого не буде мати проти того, щоб Волга прийняла у своє лоно і А. Балабанову і М. Шаповала, але, вибачте, сама туди не піде. Ніж давати свою поезію, краще зробила б пані Балабанова, як би написала була замісьць Н. Григоріїва статтю «З приводу злочинства». Вона б тоді не кликала «безметно» українців на Волгу, а прислужилася би принаймні поліпшенню українсько-жидівських відносин, які щараз так захмарілись чи не завдяки старажинам близьких по духу пані Балабановій людців.

Взагалі якось ролі в «Новій Україні» переплуталися; вийшло як у байди Крилова «беда, коль піроті, начнет печі сапожник, а сапогі точати пірожник».

Н. Григорій, який до смерті Головного Отамана кликав усі громи на голову його і запідоэрював на кожнім кроці в найгірших гріхах зради і сазволі, пише в загаданій статті «З приводу злочину»: «вірність ідеї української державності несхильність перед ворором, вірність товаришам по боротьбі — це те, що викликало наше признання Симонові Петлюрі навіть тоді, коли ми розійшлися з ним не погодившися з його політикою».

Дякувати Богові, що хоч після смерті С. Петлюри розвиднилося п. Григорій. Чи ж на довго тільки?

Другим феноменом того ж порядку є писання проф. Шелухина «Славній пам'яті Яна Гуса». Що юдей проф. С. Шелухин «пописувався» на сторінках бл. памяти «Паріжского Вестника», а тут раптом захотів «згадати про захоплюючий морально-високий і по тих часах навіть відважний виступ в Празі в 1903 році чеських патріотів». Могли б і ми згадати де-що про виступи С. Шелухина, але

краще не будемо згадувати. Ми не злопам'ятали і добре знаємо, що діди завжди на старості робляться чудасіями. Та не одні діди в сенаторській тозі, а й де-які генерали теж. От напр. у Парижі генерали заснували собі і тільки собі «Українську Робітничу Спілку». «Нова Україна» в трактованому числі їх популяризує на всі заставки, але ми боймось, що з того нічого не вийде і до «сили аргументу» доведеться його ідеологам приплачувати, щоб породити хоч ілюзію «аргументу сили».

Звичайно крім згаданих фактів є ще і де-що в «Новій Україні» і далеко не погане. Особливо те, що написане без претензій і «фіглярства», але є і «перли», яких не можна не відмітити. Напр.— «поправка». Ця «поправка» — справді поправка до «хорошого «поведіння» людей з «Нової України» після смерті Головного Отамана. Бачте, їм не вподобалося, що в комунікаті було названо «Президентом». Ну, щож вольному воля..

А ми все ж таки скажемо був він Президентом і по праву і волею українського народу.

Замісць кінця редакція «Нової України» не найшла умістити нічого крашого, як обвинувачення «Тризуба» в переховуванні фракції СРП фальсифікаторів. Мета ясна: примусити читачів «Нової України» думати, що тільки М. Шаповал та Ничипор Григорій володіють легально спадщиною розбитої партії. Відкладаючи до слушного часу пояснення на цю тему, зараз скажемо, що хто й так цьому повірить. Хіба ті, що не знають дат, і хто зробився партійним діячем, хіба ті, що ходили під стіл пішки, як виходила «Українська Хата», або не знають, хто редактував большевицьку «Червону Україну».

Ні, не «ріжнометності» ділить укр. еміграцію на ворожі табори, а виключно хоробливі амбіції продавців «барзхла», що видають його за перше слово громадськості і ідейної новини та поступовости.

I. Заташанський.

З М И С Т .

— Пам'яті Володимира Гнатюка — ст. 1. Париж, неділя, 24 жовтня 1926 р. — ст. 2. *** — ст. 3. М. К о в а л ѿ с ь к и й. Творці антисемітизму — ст. 4. В. Р о м а н а. Рабська психіка — ст. 9. З міжнародного життя — ст. 12. П. С у х о ц ь к и й. «Кивають на Петра» (кінець) — ст. 15. До справи укр. націон. об'єднання — ст. 20. Український Науковий Інститут у Берліні — ст. 23. Х р о н і к а. — З Великої України — ст. 24. У Франції — ст. 27. Бібліографія. — ст. 30.

ТРИЗУБ

тижневик політики, культури, громадського життя та мистецтва, заснований Вяч. Прокоповичем, виходить що-неділі у Парижі.

Приймається передплата до кінця року:

	ціна окр.	на	на
	примір.	місяць	3 місяці
Франція	3 фр.	12 фр.	36 фр.
Чехія	5 кор.	20 кор.	60 кор.
Польща	1 зл.	4 злоті	12 зл.
Румунія	30 лейів	120 лейів	360 лейів
Німеччина	1 р. м.	1 р. м.	12 р. м.
Сполуч. Штати Пів. Америки	25 цен.	1 дол.	3 дол.
Канада	25 цен.	1 дол.	3 дол.

Журнал набувати можна в П а р и ж і: в книгарні В. Повоцького
13 rue Bonaparte, Paris VI.

Редакція і Адміністрація: 19, rue des Gobelins, Paris XIII.

Поштова адреса: «Le Trident» (Tryzoub). Boite post. № 15. Paris XIII.
Редакгус—Комітет.

Адміністратор: Іл. КОСЕНКО.

Le Gérant : Mme Jeanne de Carvalho Gerzain.

Soc. Anon. Imprimerie de Navarre, 5, rue des Gobelins, Paris.